EXERCITATIO POLITICA
DE
CIVE ET CIVITATE IN GENERE CONSIDERATA

QVAM

Aſpirante Divino Numine

SVB PRAESIDIO

Viri Ampliſſimi atq; Clariſſimi

HERMANNI CONRINGII,

Philoſ. ac Medicinæ Doctoris, hujuſq; & Politices in Academia Iulia Profeſſoris Celeberrimi, S. R. Majeſt. Sueciæ Illuſtriſſimi Comitii Oſtfriſiæ Conſiliarij intimi & Archiatri.

Domini Præceptoris ac Promotoris ſui æternum venerandi

Publicæ diſquiſitioni ſubjicit

AVGVSTVS MILAGIVS HALBERSTADIENSIS.

HELMSTADII

Typis HENNINGI MVLLERI Acad. typ.

CIↃ IↃ C LIII.

THESIS I.

Quemadmodum omni illi, qui de Republica ejusque ſpeciebus dextre atque ordine diſputare velit, neceſſario incumbit, aliquam de civitate ejusque natura præmittere tractationem, ita & nobis ingenii exercendi cauſſa de civitate, quod bene vertat Deus, acturis in civis ipſius eſſentiam fuerit inquirendum, ſiquidem & veſtigia noſtri Ariſtotelis hanc conſequentiam *3. Polit. 1.* initio nectentis, & methodum ejus ὑφηγημένην ſequi velimus, qui ſatis graves cauſſas ſui reddit inſtituti. Cum enim in ipſa de civitate tractatione frequentes de civibus incidant controverſiæ, quumque civis definitionem civitatis ingrediatur, utique nec hæc accuratè conſtitui, nec illæ commodè componi, niſi perſpecta civis natura poſſunt.

II. Quoniam vero vocabuli civis ambiguitas doctis pariter ac indoctis jam tum ab Ariſtotelis ævo impoſuit, & hodienum multis erroribus facem ac occaſionem præbuit, de tollenda ea ante erimus ſoliciti, quam ad extruendam civis definitionem (à qua omnis de re aliqua ſuſcepta inſtitutio proficiſci debet *Cic. lib. 1. de offic.*) nos accingamus.

III. Primò autem civis nomine vulgò venit omnis ſubditus: Quo ſpectant ij, qui civem per ſubjectionem definiunt, ut Bodinus *1. de Republ. 6.* & alij. Qui in duplici errore nobis verſari videntur, cum quod hoc modo in ci-

 vium

vium numerum inquilinos & ſervos (quos utique ſubditos eſſe fruſtra quis negaverit) etiam referant, tum quod non ſatis civitatis naturam percipiant, unde cives appellationem nanciſcuntur. Civitas ſcil. non denotat quamvis multitudinem hominum, ſed ſocietatem quandam, cujus partes eſſentiales ſunt cives. Iam vero non omnis qui vivit in civitate aliqua ſtatim & ſocius revera eſt, aut ſocietatis particeps, niſi per impropriè vocem ſocietatis uſurpes.

IV. Secundò nonnunquam ij tantummodò cives appellantur, vel appellari volunt, qui ex utroque parente cive prognati ſunt, ſed jus civitatis ab ava quoque & provo repetere poſſunt: Qui cœteros Patre tantùm vel Matre cive ortos nothos appellitant. Hæc ſignificatio Athenis annitente Pericle ita invaluerat, ut in jus paulatim verteretur, & ſpurij loco, (referente Plutarcho *in Themiſtocle*) eſſet, qui ex alterutro tantum parente cive naſceretur: quam legem non tantum Ariſtot. noſter *3. Polit c. 1.* unâ cum Gorgiæ objectione, egregie refutat, ſed & ante eum, occaſione ejusdem Periclis, abolitam fuiſſe memorat in vita ejus Plutarchus. Hujus enim unicum filium ex muliere externa ſuſceptum nomine Paterno in curia cenſeri ſenatus juſſit. Et vero quæſtio eſt politica num qui alterutro Parente duntaxat nati ſunt cives, in civium numero haberi debeant, necne: cur item aliquis omnino peregrinus debeat admitti? Soletque decidi ex uſu reipublicæ cujuſvis, quarum al*ij* atque alij hoc vel illud convenit: nec enim in his aliquid eſt, quod perpetuo & in omnibus civitatibus habeat locum.

V. Tertio denique civis nomen uſurpare poſſunt pueri ex Patre cive nati, ſenes item depontani, & ij, qui ad certum tempus ex civitate relegati ſunt *3. Polit. c. 1.* Sed

quum

quum omnibus pro tempore facultas ſuffragij ferendi & judicij adminiſtrandi deſit, liquido patet, eos non *ἁπλῶς*, ſed ſecundum quid civium mereri nomen. Pueri ſcil. quod quando per ætatem licebit, jam actu ſint ſocij: ſenes quod fuerint & ſola ætate reddantur inhabiles: exules item quod cum jus civitatis habeant, in pœnam careant. Honorarij vero cives tam longe à natura veri civis abſunt, quam quondam is, qui odore carnium paſcebatur, à carnibus ipſis. Qui autem præter hos nobis jam recenſitos, hoc nomine vulgo veniunt (ut, v. g. *οἱ ἀπὸ τῶν συμβόλων κοινωνοῦντες*) eos quia una litura è catalogo civium delet Philoſophus citato ſæpius cap. 1. Idcirco nobis hic licebit eſſe brevioribus. Hæc illa vocis hujus in ſignis ambiguitas in cauſa procul dubio fuit, quare à multis hodiernis Politices ſcriptoribus eſſentia veri civis non indagata, aut extranea ferme admiſceantur, aut vero cives cum municipibus mire confundantur. Quod admiratione non egere ait Beſoldus *1. Polit. XI. §. 1.* quum quilibet ſe ad normam ſuæ civitatis, vel uſitatæ etiam loquendi conſuetudinis accommodet. Nunc poſtquam vocem ab ambiguitate, quantum inſtituto noſtro ſufficere arbitramur, liberavimus, ad indaganda ea, in quibus eſſentia civis conſiſtit, duce eodem Ariſtotele perrecturi ſumus.

VI. Sicuti autem in omni in univerſum ſocietate is ſocij demum appellationem meretur, qui ſalutem ſocietatis per ſe promovere velit & poſſit, (quod exemplo à navigantibus petito oſtendit Ariſtoteles *3. Polit. c. 3.*) ita nemo in *πλειστάτην* illam *κοινωνίαν*, (uti in ſimili re à minori ad majus argumentatur Philoſophus *1. Polit. 2.*) admitti debet, qui tali facultate deſtituatur, qua finem civitati propoſitum pro viribus poſſit adjuvare. Quamvis autem bene multa ſint, quæ partibus civitatis hic incum-

bant, eorum tamen ſumma genera ex Philoſopho exhibebimus, cujus præclara verba & ad noſtrum propoſitum congrue accommodata *ex 4. Polit. 14.* non poſſum quin adſcribam. *Tres autem ſunt omnes Reipub. partes* inquit, *quibus præclare conſtitutis neceſſe eſt & ejus ſpecies eo ipſo inter ſe dividi, quo ſingulæ hæ partes differunt. Atque ex his tribus partibus una quidem verſatur in publicarum deliberationum facultate: Secunda in magiſtratibus. Tertia in judiciis.*

VII. Tametſi vero primam iſtam partem, i. e. facultatem dextre de rebus communibus deliberandi in cive ſuo expreſſe requirere non videtur Ariſtoteles; id tamen nondum in certitudinis cujusdam iſtud, ex quo civis definitionem jam tradituri ſumus, fundamentum arguit; nam voce ἀρχῆς, qua Ariſtot. in definitione civis jam utetur, non magiſtratus tantum, ſed & jus ſuffragia ferendi deſignari, Piccartus & Giphanius exiſtimant. Quamvis non deſint, qui voce κρίσεως hanc deliberandi poteſtatem comprehendi volunt.

IIX. Cum itaque jam ea á nobis ſint expoſita, quarum reſpectu quis maxime finem civilis ſocietatis participat, non ultra dubitamus civem cum Ariſtotele definire: τὸν τῆς κρίσεως καὶ ἀρχῆς μετέχοντα, ſocium *civitatis, qui imperii & judiciorum civitatis iſtius particeps eſt vel eſſe poteſt. 3. Polit. 1. & 8.* Hac ſemper obſervata proportione ut is magis vel minus civis dicatur, qui magis minusve de fine civitatis participat. Quia enim imperium, ſuffragia & judicia in rebus publicis uſque adeo variant, ut inde tot diverſæ oriantur ſpecies, quid mirum fuerit, ſi hæc definitio omnibus civitatum ſociis ex æquo accommodari nequeat, in qua Philoſopho ad potiſſimum analogatum reſpiciendum fuit, (eſt enim civis è numero eorum, quæ dicuntur ab uno) quando ipſe monet *1. Polit. 3.* perfectiſſimum

mum quodque in ſuo genere definiendum eſſe, quod inferiora magis minusve Participent. Ad hæc veri civis eſſentialia reſpexit Homerus, quando Achillem de injuria ſibi ab Agamemnone illata ſic conquerentem inducit: Illiad. 9.

Μνήσομαι ὥς μ' ἀσύφηλον ἐν Ἀργείοισιν ἔρεξεν
Ἀτρείδης, ὡσεὶ τιν' ἀτίμητον μετανάστην.

Scilicet argumentamur ita à poſteriori, quod, quoniam ſibi nullus ad honores aditus pateret, civis quoque loco non haberetur. Conveniunt quoque nobiſcum omnes ij Doctiſſimi Viri, qui Venetijs ſolos Patritios, in Polonia ſolos Nobiles cives eſſe volunt.

IX. His ita recte intellectis faciliſſimo negotio occurri poteſt Ioanni Bodino, qui definitionem noſtram ex hoc capite rejicit, quod ſtante ea ſubditis hoc modo è civitate ſublatis magiſtratus officium inſuper eludatur. Ad quos enim, inquit, pertinebit juſſus magiſtratus, ſi omnes cives ipſi ſunt magiſtratus participes? Clariſſimus Arniſæus ad infirmandum Bodini argumentum ait, Ariſtotelem loqui de cive reip. poteſtati nondum ſubjecto, qui æquali etiamnum jure cum reliquis civibus gaudeat. Quæ ut maximè ita ſe habeant, nos tamen aliunde quam ex ipſomet Ariſt. reſponſionem ad tam elumbe Bodini argumentum minime petemus.

X. Primo enim quod ſupponit iſte, hac poſita definitione ſubditos è civitate tolli, id nos pernegamus, quia non ilico ipſo actu gerit magiſtratum & judicijs præ eſt, qui facultate ejusmodi munia obeundi eſt inſtructus. Neque enim omnes una his officijs præ eſſe poſſunt, ſed requiritur, ut idem (ſi aptus imperio civili eſſe velit) parere quoque didicerit. Hinc eſt, quod Ariſtoteles civem *3. Polit. 3.* definiat *μετέχοντα τῷ ἄρχειν καὶ ἄρχεσθαι*, imperandi & paren-

parendi virtute præditum. Præclare, ut ſolet, M. Tullius l. 3. de LL. *Non ſolum magiſtratibus præſcribendus eſt imperandi modus, ſed & civibus obtemperandi. Nam & qui bene imperat, paruerit aliquando neceſſe eſt, & qui modeſte paret, videtur, qui aliquando imperet, dignus eſſe.* In Regno certe aut tyrannide, ut & in Ariſtocratiis nihil cauſæ habet cur timeat de minuendo ſubditorum numero Bodinus, cum unus in iis vel pauciſſimi tantum facultatem ſuffragii ferendi, & judicandi explicare queant. In ſtatu vero populari & Democratia, quibus principaliter noſtra definitio competit, alternant parentium (uti diximus) imperantiumque officia, nec imperandi facultate, ſed certis quibusdam ſignis, & coërcendi poteſtate ſubditi ab imperantibus diſtinguuntur. *3. Polit. ult.* Adeo ut hic quoque timore iſto nos liberatos eſſe videamus. Non addicam jam, quod numerum ſubditorum augeat inquilinorum & opificum multitudo, ex quibus illi quidem ſubditi, cives vero non ſunt; hi vero partim cives ſunt, partim non; uti è ſequentibus apparebit.

XI. Quæ alias de Athenienſibus à jure ſuffragiorum excluſis ſubjicit Bodinus, ea quum doctiſſime à Piccarto, Arniſæo *Polit. c. 6.* & Beſoldo *1. Polit. c. 11.* ſint confutata, huc transſcribere ſuperſedemus. De falſitate definitionis Bodini, qua civem per liberum hominem poteſtati alienæ ſubjectum definit, demonſtranda magnopere non laboramus, ſed ad ea, quæ porro faciunt ad vindicandam noſtræ definitionis veritatem progredimur.

XII. Judiciorum autem (1) civem noſtrum volumus eſſe participem ut de privatis & publicis cauſis jus reddere poſſit. *4. Polit. c. 14.* Cives hac enim officio judicum ves-ſtri notat Polybius *hiſtor. VI. judicia*, inquit, *publica in unoquoque Regno conſtituenda, quæ privatorum lites dirimant, &*

ſalutis

ſcelera publica puniant, & provinciarum ſeu partium Regni lites inter ſe dirimant. Non autem audimus eos, quos ætas Ariſtotelis tulit, qui juris dicendi facultate inſtructo nomen magiſtratus non convenire, & hac de cauſſa hoc munus nequicquam ad eſſentiam civitatis facere arbitrabantur. *3. Polit. 1.* Etenim, quocunque tandem nomine deſignes judicem, hiſtoriæ certæ documenta nobis certiſſima exhibent, magni ab omni ævo habitum judicium in Rep. munus, neglectumque judiciorum remp. in extrema pericula conjicere poſſe, ut adeo vel hoc uno nomine, ſi maxime magiſtratus nomen minus recte ijs competat, ad conſtituendam civis definitionem merito aſſumi debeat juris dicendi facultas. Deinde, quod caput eſt reſponſionis noſtræ, id, ex quo hanc conſequentiam deducunt (nimirum judices nihil cum officio magiſtratus habere commune) evidenti falſitate laborat; Fieri enim ferme non poteſt, ut judex omni omnino coercendi vi penitus deſtituatur; nam cui jurisdictio data eſt, eidem quoque ea conceſſa eſſe videntur, ſine quibus jurisdictio commode explicari nequit *l. 2. de jurisdict.* Quin in Romana Rep. jurisdictio jure magiſtratus competebat; unde manus militaris, & mandate jurisdict. (mandare autem eam non poterat, niſi qui jure magiſtratus habebat) in jure fit mentio, de quo latè *Sutholtus Diſſert. de jurisdict.*

XIII. Quando (2) civem ex imperio æſtimari volumus, mixtum (liceat nobis diſtinctionem Romanis uſitatam ad noſtrum inſtitutum transferre) non tantum, ſed etiam merum imperium deſignamus. Illud enim civis noſtri officium exhaurire nequit, cum nudæ tantum jurisdictioni videatur inſervire: *Suth. de jurisd. th. 238* Si vero id mirum alicui videri poſſit, quod id, quod ſumma poteſtas ſibi ſoli reſervat, omnibus civibus commune eſſe

 dica-

dicamus, is attendat, nos hic conſiderare civem nondum ſummæ poteſtati ſubditum, & qui & ipſe aliquando ſummæ iſtius poteſtatis particeps fieri poſſit. Sic & majeſtati ſoli competit, ordinare magiſtratus & judicia, attamen propterea non ſequitur, hæc duoad civis eſſentiam neceſſario non requiri. Attendat porro civem nobis maxime in Democratia & ſtatu populari conſtitutum definitum fuiſſe, in quibus Rerump. ſpeciebus omnino per eſt neceſſarium, uti cives hac imperandi facultate ſint aliquatenus inſtructi. Denique advertendum eſt, nos non à ſingulis civibus exercitium meri imperij exigere, ſed facultatem illam atque illud jus quo aptus eſt, ad id, ſicubi occaſio ferat, capeſſendum.

XIV. Ius denique (3) ſuffragiorum civi noſtro adſcribimus, ſive id τῇ κρίσει, ſive cum Piccarto τῇ ἀρχῇ complectaris. Eſt autem id uſque adeo proprium veri civis κριτήριον, ut officio ſuo nullo modo defungi dextre poſſit, niſi deliberationibus & ſuffragijs ferendis adhibeatur. Evincimus id hoc argumento: Quicunque ſalutem civitatis ope conſilioque pro viribus juvare tenetur, is ad ſuffragia in magni momenti negotijs admitti debet. Atqui omnes cives. E. Quomodo enim ſuppetias feret Reip. qui morbos ejusdem ignorat? Et quomodo quis membrum ſocietatis audiret, qui ad ſententiam de rebus ad ſocietatem pertinentibus dicendam non adhiberetur? Sane plebs Romana, antequam ad ſuffragia & honores admitteretur, conqueritur, ſibi nec in conſortio, nec ſocietate Reip. eſſe licere apud Livium *VI. Cap. 37.* Quod tamen cum dicimus, non ita accipi ſententiam noſtram volumus, quaſi omnes cives de quibuslibet negotijs ferre ſuffragia deberent, (hoc enim & immenſum laborem, & liberalius, quam in quoſvis promiſcue cadit, otium exigit)

git) ſed poteſt à civibus in quibusdam (minoris præſertim momenti) negotijs aliquibus poteſtas definiendi & decidendi committi, qui ea autoritate armati univerſum populum repræſentant. Omnes autem ij Doctiſſimi Viri, qui ſuffragiorum jura à civibus abeſſe poſſe exiſtimant, videntur non tam rem ipſam, & definiti ab Ariſtotele civis perfectionem, quam mores Romanæ Reip. ſpectaſſe, in qua multi civitatem, ſed ſine ſuffragio ſunt adepti. Gell. 16. c. 13, Liv. Cic. paſſim. Accidit nempe frequenter, ut à ſplendore & magnitudine Reip. Romanæ deceptis mores ejusdem pro communibus & univerſalibus præceptis venditentur. De tribus autem his eſſentialibus notis latius & diſtincte agentem vide Philoſophum 4. *Polit. c. 14. 15. 16.*

XV, His ita poſitis, manifeſtum (opinor) erit, primo quibus de cauſis Ariſtotelis noſter civem in ſtatu populari & Democratia maxime definitum eſſe affirmet, nimirum non tam, quod optima Reſpublica, ſi introduci poſſet, popularis futura eſſet, (hoc enim ad Democratiam applicari nequit per ea, quæ contra Platonem diſputat Philoſophus 4. *Polit. cap. 2.*) ſed quia in his ſpeciebus nihil ferme, quod alicujus eſt momenti, definiri ſolet, niſi ſciente & approbante multitudine. In alijs autem Rebuſp. neceſſitate tantum poſtulante conciones indicuntur, ac pauciſſimi ad ſuffragia de re communi ferenda admittuntur, uno vel oppido paucis Remp. occupantibus. In hanc ſententiam Cicero civem definit, quod ſit, *qui non poteſt pati eam in ſua civitate potentiam, quæ ſupra leges eſſe velit.* Quæ certe definitio omnium optime ſtatui populari & Democratijs applicatur. In tyrannide enim, regno & Oligarchijs legum clauſtra facillime perrumpunt ſummæ poteſtates.

XVI. Secundo: in quantum variæ vocis hujus ſi-

gnificationes ſupra nobis recenſitæ à genuina noſtra abeant, & quare factitijs, infamibus, inquilinis, pueris & decrepitis noſtram definitionem minime dixerimus convenire. Argumentum evidens eſt, maiorem ſcil. tibi perpetuo ipſa definitio civis ſuppeditat, ſub qua ſi ſubſumſeris ſervos, inquilinos &c. omnibus ſententiæ noſtræ ratio abunde conſtabit. Illud tamen inter eos, quos jam modo excluſimus, diſcrimen exiſtit, quod factitijs, pueris & ſenibus, etſi πρώτως quidem ac per ſe cives appellari nequeant, non tamen intrinſecum aliquod vitium in hæreat, ſed illis quidem novitas, (quemadmodum Cicero à Saluſtio novus homo vocatur) poſterioribus utrisque vero ætas obſtet, quo minus imperium & judiciorum poteſtas illis communicetur, vel communicari poſſit. Reliqui autem, ut infames, exilio perpetuo multati, alio vitio laborant, quod ipſis ſpem capeſſendorum iſtiuſmodi honorum fere penitus adimit. Servorum paulo poſt mentionem faciemus, quando de modis, quibus quis jura civitatis conſequitur, acturi ſumus. Illi vero, qui jus vocandi civem in judicium, & coram judice comparendi per fœdera ſibi acquiſiverunt, (ita nimirum τὰ σύμβολα plerique interpretantur) idcirco veri cives non ſunt, quia unus duarum civitatum verus & omni modo proprie ita dictus civis eſſe non poteſt. Quum enim civis omnem operam, cogitationes, bona, ipſum denique ſanguinem in uſum civitatis ſuæ convertere vi juramenti, & omnis inter homines initæ ſocietatis exemplo teneatur, qui quæſo id duabus civitatibus revera diſtinctis, ſibique non ſubordinatis in ſolidum præſtabit? Præſertim cum facillime eveniat ut civitates illæ vel diſſideant in ipſo ſcopo, vel ita collimentin unum ſcopum, ut ſtudia in diverſa imo contraria rapiantur. Iure Romano certe in aliam civitatem

rece-

receptus amittabat Romanam, *3. Cic. pro Cæcinna*, adeo ut Atticus beneficio civitatis Athenienſium uti noluerit. *Corn. Nepos in vit. Att.* ne jacturam Romanæ facere civitatis. In qua uſu receptum inſuper erat, ut jus civitatis conſecuturus fortunas ſuas Romam transferre fuerit coactus. Quod vero idem Cicero, *2. de LL.* duplicem ſibi patriam eſſe affirmat, unam loci, in qua genitus, alteram juris, in quam translatus ſit, id noſtram theſin nullo modo convellit. Is enim non de duabus ſpecie diſtinctis civitatibus loquitur, ſed de Arpino & Roma ſimul, quæ omnes etiam colonias & municipia ambitu ſuo complectebatur; Erat enim Roma communis omnium municipium tum Patria *l. 33. ad munic.* Neque id alio ſenſu accipiendum fuit, quam ſi nos pro juris Patria Remp. Germanicam, pro loci vero patria municipium hoc aut illud agnoſcamus, cum tamen revera iſtud municipium in civitate Germanorum contineatur.

XVII. Hoc loco, quamvis extra propoſitum noſtrum ſit, annotari fortaſſis meretur, quod, cum noſtra Reſp. in tot tamque diverſas partes ſit diſcerpta, & jus temporarium præfecturarum in αὐτοκρατορίας ferme abjerit, adeoque quilibet principatus ſingularem propemodum civitatem conſtituat (vid. Bachov. in Treutl. *Vol. 1. diſp. 3. th. 6. Lit. E.* & citatum ab illo Andr. Knichen *de jure territ. c. 1. n. 65.*) magis proprie ſubditi alicujus territorij, ejusdem quoque cives vocentur, dummodo facultate conſultandi, judicandi & magiſtratus gerendi in iſto territorio polleant; Magis, inquam, propriæ quam uſu Romanæ vel Græcarum civitatum, quæ omnia municipia & provincias ſibi ſubordinatas habebant, ita ut non niſi magiſtratus in provincijs earum ditioni ſubjectis domo miſſi jus civitatis participarent, nec præfecturas in αὐτοκρατορίας tranſire patieban-

tieban-

tiebantur, exiſtimantes cum Seneca, *nihil tam utile eſſe, quam brevem poteſtatem*, quæ magna ſit. Quæ an ita ſe habeant, nos hoc loco non diſceptamus, quo maturius ad ea, quæ ex definitione noſtra deduci poſſunt, revertamur.

XIIX. Pendet autem ex ea Tertio deciſio variarum, quas c. 1. & 3. movit, quæſtionum (1) An ſervi & peregrini à Chriſthene in numerum civium à ſciti juſti cives ſint, nec ne? Quod quia aliquam dubitationem in animo legentis forſitan excitare poſſit; ſecundum mentem Philoſophi breviter diſſolvemus. Diſtinguit autem is inter non juſtum & injuſtum; Et injuſtos quidem eos cives non eſſe affirmat, propterea quod ab eo, qui tum ad clavum Reipublicæ ſedebat, in civium numerum aggregati erant, adeoq; bono nitebantur initio. Non juſtos autem recte vocari, quia ijs nondum fuiſſent inſtructi dotibus, quæ cives ad munus hoc tuendum idoneos reddunt. Ea quippe adhuc agunt, quæ cives illegitimi, & nullo bono titulo nixi. Hæc autem diſtinctio inter injuſtas & non juſtas actiones cum adducitur ab Ariſtot. *5. Eth. 1.* tum exemplis de LL. πώς & ἁπλῶς juſtis, & actionibus, quas ignorantes & propter ignorantiam exercemus, illuſtratur ab eodem *3. Ethic. 1.* Cui plane geminum eſt, quod *l. 11. de juſt. & jur.* Paulus reſpondet: prætorem etiam tum jus dicere, cum inique decernit. Scilicet facit is quidem, quod injuſti faciunt, verum quoniam à ſumma poteſtate Prætor conſtitutus eſt, injuſtum eum, & latas ab eo ſententias injuſtas, appellare nefas eſt.

XIX. (2) Quid inter virum bonum & civem bonum diſcriminis interſit? Nimirum civis bonus eſt, qui facultate judicia & magiſtratus adminiſtrandi, & ſuffragia de ſumma Reip. bene ferendi eſt inſtructus. At vero vir

bonus

bonus eſt, qui munus ſuum proprium (ſecundum quod quilibet bonus vel malus, prout in eo vel præſtat vel deficit, prædicatur,) i. e. virtutis actus bene poteſt exercere. Equidem & poſſunt hæc in unum idemque ſubjectum cadere, & optime nobiſcum, rebusque Chriſtianorum publicis ageretur, ſi ij, qui civium bonorum & verorum laudem præ alijs affectant, ad virtutem etiam, & eam quæ virtutum merces eſt, gloriam ſerio aſpirarent. Tenendum id autem contra eos qui eos demum curandæ & adminiſtrandæ rei communi aptos cenſent, qui ipſam pietatem & morum honeſtatem inſuper, fas & nefas juxta habent, dummodo ſe hac ratione boni civis officio præclare functos glorientur: Quod peſtilens dogma eximis fundamentis convellitur ab Excellentiſſimo Domino Præſide *in lib. de Civili prudent. cap. 2. & Hug. Grotio in aurea præfat. libro de jur. bell. & pac. præmiſſa.*

XX. (3) An opifices recte civibus annumerentur? quam quæſtionem quia late pertractat Ariſt. *3. Polit. 3. & 7. Polit. 8.* nos ſumma tantum capita paucis attingemus. Et quidem hoc in univerſum certum eſt, quod opifices, cujuscunque ſint generis, ſalutem civitatis ſi non alia quapiam re, ſaltem numero (ut Plutarchus ajebat) juvent: Attamen obinde pars civitatis cujuscunque non ſunt. Non enim procedit, inquit Philoſophus *7. Polit. c. 8.* in hac majori conſequentia: ſine quibus Civitas conſiſtere nequit, ea ſunt pars civitatis. Diſtinguendum igitur primo loco nobis eſſe videtur inter opifices liberales & illiberales. Illiberales, (βαναύσους Ariſtoteles vocat,) ſimpliciter excludimus, quia dum ſingulis diebus manibus ſuis victum ſibi parare tenentur, reipubl. ſalutem parcius curare, nec inter tam ſordidas artes animos ad nobiliſſimam hanc curam attollere & elevare poſſunt: Multo vero minus magiſtra-

giſtratibus gerendis & deliberationibus inſtituendis e-runt idonei. Liberales vero opifices, (τεχνίτας dixerimus poterunt ſibi aliquam conſulrandi atque judicandi facultatem parare, quo civium munera obi_re, ac magiſtratus (cumprimis in ſtatu populari & Democratijs, in quibus cenſus eſt mediocris,) capeſſere queant. Quæ etſi ita ſe habeant, notat tamen Ariſt. *3. Polit. 3.* plerumque hos opifices vano civis nomine lactari, atque hoc quaſi delinimento à rebus novandis averti. Ad extremum ſciendum eſt, olim in Græcis & Romanâ Reſpubl. quæſtionis hujus uſum exiguum, difficultatem pene nullam extitiſſe, quoniam vicem opificum tum temporis ſervi aut peregrini, aut ſummum liberti plerumque obiêre, uti autor eſt Plut. *in Lyc.* Dionyſ. Halicar, *lib. 9.* Vnde non eſt, quod miremur, ſi omnem de hac quæſtione Ariſtotelis noſtri diſputationem eo tendere deprehendamus, quo opificibus jus civitatis penitus abjudicet.

XXI. Incidit hic quæſtio ſatis difficilis, & à paucis hactenus agitata: An civis alterius populi judicio à ſua civitate permiſſus, jura ſuæ civitatis retineat necne? Et negativam quidem valde probabilem facit (1) Quod civitas eum, quem hoc modo judicandum alijs permittit, ſua ſocietate velit ejectum, præſertim cum ipſamet alioquin pœnas de eo ſumere potuiſſet; ubicunque enim aliquis dedi petitur, tum optio civitati relinquitur aut puniendi ſuum civem aut vero puniendum dedendi. (2) Quod infames, quales eſſe præſumuntur, qui tam graviter civitatem aliquam læſere, ut eos ſibi dedi poſtulet, vel Ariſtotele teſte civium numero, minime cenſeantur. Verumenimverò iſtæ rationes rem nondum conficiunt, & nos non prius de hac quæſtione mentem noſtram aperire poterimus, quam duos diſtinxerimus caſus. Primo

an

an populus iſte, cui reus deditus eſt, eum receperit plectendum, an verò ſuæ civitati (uti Poſthumio Samnitibus dedito contigiſſe Liv: memorat *lib. IX. cap. 10, 11.*) reſtituat. Deinde, an delictum in populum deditionem poſcentem ipſo jure, an ſententia demum interpoſitâ infamet. Quibus ita ſuppoſitis ſententiam noſtram his aſſertionibus includimus. *Una* eſt; ſi populus iſte civem ſibi permiſſum receperit, tum nulla habita ratione delicti, ab alienatur jure civium, & poſtea aliquo caſu reverſus novo beneficio ad conſequenda civitatis jura indiget. Idque probat ratio ſupra allata prima. *Altera.* Si populus uti noluerit permiſſa ſibi plectendi poteſtate, & delictum infamiæ pœnâ lege expreſſa non coërceatur, tunc retinet tamdiu jura civitatis donec civitas eum ſocietate interpoſita judicis ſententia excluſerit. Ratio hæc eſt, ſi enim de infamia non niſi per judicis demum ſententiam definitivam conſtat, utique reſtitutus is priſtinæ famæ videtur, quamdiu civitas eum per judicem ſocietate non ejecerit. Interim tamen liberum eſt civitate arbitrium, eum vel pœna afficiendi vel abſolvendi. Et per hanc aſſertionem reſtringitur ratio negativam tuentium poſtrema. *Tertia:* ſi delictum ipſo jure infamet, tum etſi populus læſus remittat injuriam ſibi illatam, nihilominus is eo loco cenſetur, quo infames *3. Pol. 1.* Ariſtot. habet, nempe civitatis membrum tamdiu eſſe deſinit, donec reſtituatur. V. hîc H. Grotium *de jur. bel. & pac. lib. 2. cap. XXI. §. 4.* ex quo fundamenta hujus quæſtionis depromſimus. & de infamia, quam lex & judex irrogant VVeſemb. *Parat. de his qui not. inf. §. 6.*

XXII. Quæſtiones alias, quæ occaſione harum ab Interpp. magno conatu agitantur, data opera præterimus, & antequam ad alterum diſputationis noſtræ mem-

brum tranſeamus, modis, quibus quis in civilem illam ſocietatem aſciſcitur, enarrandis paululum immorabimur. Etenim ſrijs, quos primitus mutui ſubſidij neceſſitas & amor vitæ beatæ conjunxit, vita pedentim ſunctis, civitas novis & ſuccreſcentibus membris redintegrari debet; utique hoc ſaltem nomine non indigna erit tractatio, quæ hoc loco à nobis inſeratur. Quanquam autem modi iſti pro diverſitate rerump. varient, nos tamen de ijs afferendis tantùm ſolliciti erimus, qui majorem cum ipſa natura civitatum, & Gentium jure convenientiam habere videbuntur, quorum in univerſum tres reperire licet.

XXIII. Primus iſque præcipuus eſt Nativitas: Quum enim liberi juxta Ariſt. *8. Ethic.* 12. ſint pars Parentum, omnesque exteros amore erga Patriam ſuperare credantur, merito ex Parentum perſona jus civitatis ſortiuntur communi Gentium more, & præſenti civitatis commodo. Nam eos præ alijs ſolemus ſocietati aſcribere, de quorum erga ſocietatem ſtudio ac favore nobis certo conſtat. Ideoque ijs gentibus, qui ſingularem nominis gloriam affectarunt, accurate obſervatum fuit, ut nullos niſi ex cive natos civitate donarent. Athenienſes ſuos hoc nomine prædicat αὐτόχθονας. Iſocr. *in Paneg.* (quanquam alij per αὐτόχθονας indigenas illos, quos è terra hinc inde prognatos vulgari errore credebatur, intelligant) Vlpianus in *l. 1. ad municip.* nativitatem primum acquirendæ civitatis modum facit. Noſtros quoque Majores minime aliarum gentium adventibus & hoſpitijs mixtos fuiſſe aſſeverat Tacitus *lib. de mor. Germ, cap. 2.* Duo autem nobis ad diſtinctam hujus rei cognitionem tradenda ſuperant (1) Requiri, ut nati infantis Pater civis fuerit: Quoniam enim jus omne liberi hoc caſu ex perſona Patris nanciſcun-

ciſcuntur, non poteſt in Filium aliquid juris derivari, quod in Parente non erat. Mater vero jus civitatis in liberos transferre non poteſt, nam etſi Matris quoque pars liberi rectè vocentur, tamen in civilibus Patrem tanquam digniorem ſequuntur, id quod jure Romano ſatis conſtat ex *l. 19. de ſtat. hom.* Deinde, ſi è matris quoque perſona jus civitatis in liberos transferretur, utique facillimo negotio contingere poſſet, ut quis duarum diverſarum civitatum civis exiſteret, quod, ut *th. 16.* annotavimus, veri civis officio & civili cumprimis ſocietati, ad quam omnes fere civium actiones referri poſſe Grotius docet *de jur. bell. & pac. lib. II. c. 5. §. 23.* adverſatur. Plane quemadmodum in diverſis rebuspubl. à jure naturæ & Gentium, vel per determinationem, vel non aſſiſtentiam LL. civilium receditur. Vid. Ampliſſ. Dn. D. Hahnium *in obſerv. ad VVeſenb. de juſt. & jur. num. XV.* ita & multo magis non obſtante communi hac conſuetudine, uxoribus interdum jure civili hoc beneficium concedi poteſt, quod Ponticis competere refert Celſus, ut qui matre Pontica natus eſſet, ſit Ponticus *l. 1. §. 1. ad munic.* Quando vero Patrem civem eſſe volumus, eo ipſo eorum refellimus opinionem, qui commorationi vel domicilio Patris tantundem efficaciæ in tribuendis civium juribus aſſignant, quod nimis abſurdum eſt: Qui enim filius membrum eſſet ſocietatis alicujus propter Patrem, cujus ipſe ſocius non ſit? Hùc dubio procul reſpexit Eduardus I. Angliæ Rex, qui Wallis natos extra fines ſuos Principes detrectantibus, uxorem prægnantem in VVallię fines duxit, ut futurum Regionis Principem in ipſa regione eniteretur Arniſ. *relect. Polit. lib. 1. cap. 5. ſect. 10. n. 4.* (2) Tenendum eſt, quod nativitas quanquam modus ſit tribuendi civitatem præſtantiſſimus, non tamen ſtatim in locum & jus Parentum re-

 cens-

cens natum infantem plene & ſimpliciter ſufficiat: Cuicunque enim ademta eſt poteſtas tractandi ea, quæ ad eſſentiam civis debent concurrere, is ἁπλῶς civis appellari nequit. Atqui infantibus & pueris in tenera ætate eſt adempta. E. ii nequeunt &c. Ariſtoteli cives imperfecti dicuntur *3. Pol. 1. & 1. Pol. 8.* Illud vero ſpatium, intra quod ejuſmodi puer ad maturitatem judicij pervenire poteſt, plerumque certo annorum numero in bene conſtitutis Rebuſpubl. definiri ſolet: Etiamſi enim fortaſſis unus & alter velocitate ingenij ætatem ipſam transgrediatur, tamen ad præcavendas æmulationes, & tollendam è Republ. invidiam ſatius viſum fuit, omnibus promiſcue certum fixumque tempus ſtatuere, ne adoleſcentes, qui in optimam partem cognoſcuntur, ſtupiditatem ingenij tam gravi atque manifeſto dedecore luere cogantur. Athenis cives hi imperfecti ad civilia munera prius non admittebantur, quam nomen apud populares tabulis Lexiarchicis profeſſi eſſent, Romæ verò, cum togam virilem ſumſiſſent. Et hæc de primo modo, per quem civitas obtineri poteſt, quo ſolo utuntur Patritij Veneti, cujus rei cauſſam copioſe deſcribit Machiavell. diſcurſ. *lib. 1. cap. 6.* Alibi hujusmodi cives Hybridæ dicuntur, Kirchn. *diſp. Pol. XV.*

XXIV. Operæ pretium fuerit, ſi quæſtionem hic admiſceamus non plane ſterilem, an civem hujusmodi Originarium (de adoptato enim, cum tam arcto vinculo non teneatur, res multum dubitationis non habet) in aliam civitatem commigraturum invitum civitas retinere poſſit? Et pro affirmativa quidem militat amor partim Patriæ, quæ maximam ortus noſtri partem ſibi vendicat. Partim, quod novæ civitati fidem nemo poſſit dare, quam prior civitas non remiſerit, quodque à contractu perfecto

&

& conſummato reſilire invita altera parte non liceat. Attamen, ſi quæſtionem non quidem ad Romanæ Reipubl. LL. (quibus cives injuſſu Principis Italia excedere prohibebantur) ſed naturæ & Gentium jura examinaverimus, contrariam ſententiam tuebimur, ſervaturi regulam naturalis æquitatis, ut liceat civi indicto prius abitu alio migrare, dummodo id civitati nullum periculum vel damnum creet, aut minetur. Argumenta pro altera ſententia quod attinet, ea non ſunt tanti ponderis, ut evincant, quod illi volunt. Etenim iſtud quod quilibet bonus civis ſe non ſibi tantum, ſed Patriæ etiam natum meminiſſe debeat, non impedit, quo minus ſine incommodo Patriæ tuam conditionem meliorem reddere poſſis, quin ad id te lex Dei & naturæ inſtigat. Sed in eo Patriæ amor ſubſiſtit, ut ſi tua & publica ſalus in pari diſcrimine verſetur, tu vi hujus amoris hanc tuæ anteponas. Vnde tum demum argumentum primum efficax eſt, quum civis diſceſſurus proponitur, quando civitatis, eum non diſcedere, ullo modo intereſt. Quæ ultimo loco de obſtricta fide & contractuum natura afferebantur, ea omne punctum non ferunt. Nam primo, cum tacito conſenſu hæc ſocietas inita & nullis expreſſis regulis firmata ſit, hanc ſemper adjectam habere conditionem præſumitur, ut in tuo arbitrio poſitum ſit, abire ſocietate, vel in eadem permanere, maxime, ſi finem, ob quem te cœtui cuidam aggregaſti, aut plane non, aut vero in alia aliqua civitate rectius obtinere licet: Id quod nec à jure civili abhorret, quod renunciationi non fraudulentæ favet *§. 4. Inſt. de ſoc.* in ſocietatibus, quæ omnium maxime pro fundamento amicitiam habent. Hæc tamen ubique cautio adhibenda eſt, ne ex abitu illo in diſcrimen ſalus publica adducatur: Veluti belli & obſidionis temporibus, aut cum

tributum publicum exſolvendum eſt. Et hinc quoque ſponte ſua ruit altera de obligata fide objectio; quia enim jam conſenſus & finis, ob quem meam fidem obligavi, quique in moralibus jus facit, ceſſat, utique dicemus, te non teneri amplius, poſtquam membrum civitatis eſſe deſijſti. Renunciatione autem non fraudulenta id factum fuiſſe jam planum fecimus. Advertendum hic eſt, quæſtioni huic locum non eſſe, ubi civitas edocta de abitu ſui membri fortunas ei exportari permiſerit, nam tum tacitus ejus conſenſus præſumetur, & res omni difficultate carebit. Gregatim vero diſcedere nullo modo licet, alioquin brevi ſocietas civilis interiret. V. de hac quæſt. H. Grot. *de jure bel. & pac. lib. 7. cap. V. §. 24.* & Arniſæum, qui dum contrariam ſententiam acriter tuetur, ad inſtituta Romanæ Reipubl. delabitur.

XXV. Alter, iſque paulo imperfectior modus eſt Cooptatio: Quando enim res alicujus civitatis ita ſunt comparatæ, ut ad ſui defenſionem magno civium numero indigeat, merito Romanorum veſtigijs inſiſtit; quorum conditor Romulus, ut apud Tacit: *Ann. 11. cap. 24. verſ. 7.* Claudius ajebat, tantum ſapientia valuit, ut plerosque populos eodem die hoſtes, deinde cives habuerit. Quod ſi Ciceronis judicio ſtandum nobis eſſet, mature cooptatos noſtros cives ſubduceremus: Is enim *lib. 3. offic.* uſum quidem civitatis concedit peregrinis, at civitate ex ſententia Craſſi & Scævolæ prohibet. At cum idem *2. de LL.* Patriam vocitet, & illam, qua nati, & illam qua excepti ſumus, parum ab eo nobis periculi impendebit, præſertim, quoniam Tullium etiam noſtrum *novum hominem* Salluſtius appellat, qui tamen civitatem ſibi ad tempus ademtam ſatis ægre tulit. Pluſculum vero negotij faceſſit nobis ipſe Philoſophus, qui factitios cives ſua

 definit

definit. non vult comprehenſos, dum *3. Pol.* 1. *ait*: Miſſos igitur faciamus eos, qui (quamvis alia ratione hanc appellationem nacti ſint) facti ſunt & aſcripti cives. Verum enimvero, cum idem Ariſtot. *in fin. ejusdem cap.* ad ſcitos à Cliſthene cives pro civibus juſtis habeat, dummodo imperij & judiciorum poſſint eſſe participes, verba ejus alio ſenſu accipi commode poſſunt. Nim. Ariſtot. non abſolute, ſed comparatè ad cives αὐτόχθονας, qui majoris forſitan ſunt dignationis, loqui, velle ad perfectos, & morum inſtitutorumque civitatis probe gnaros referre. Idque eſt, quod in bene conſtitutis Rebuſpubl. ad cooptationem primum accedere ſolet temporis quædam mora, intra quam inſtituta Reipubl. perdiſcere, & ſe dignos gerendis olim honoribus & ſuffragijs ferendis efficere queant, plane eodem modo, quo pueris etiam certum annorum numerum præfinitum fuiſſe *th. preced.* annotavimus. Tandem nec nos inficias ibimus, Philoſophum uti alibi, ita hic quoque in extruenda civis definitione formas Græcorum, & præcipue Athenienſis civitatis attendiſſe (ſtatum enim popularem non obſcure pro perfectiſſima & optimâ, quam *lib. 7. & 8.* deſcribere incœpit Republ. agnoſcit) quæ cum ſemel legitimo civium numero inſtructa eſſet, non temere extraneos aſciſcere, & civitate donare ex uſu & conſuetudine plerarumque Democratiarum conſueverat, idque ut obiter hic immiſcebimus, ratione non caret.

XXVI. Nam (1) ad Democratias conſtituendas undique homines ſpe libertatis, interdum & licentiæ allecti confluunt, ut proinde procedente tempore ad ſui ſuorumque defenſionem extraneis non æque indigeant. (2) Pluris faciunt ſuam Remp. in qua honores & dignitates pleriſque communicantur, quam ut extraneos quoſque

ejus participes eſſe velint, quod una nos civitas Corinthiorum docere poteſt, quorum legati quum Alexandro M. jus civitatis obtuliſſent, ridentem hoc officij genus Regem maſcule in hunc modum ſunt allocuti: *Nulli civitatem alij unquam dedimus, quam tibi & Herculi, Sen. de benef. l. 1. cap. 13.* Sic Romani quoque cives ſe ad Deorum immortalium numen quam proxime accedere arbitrabantur, adeo uſque, ut nec ampliſſimum Galliæ civem cum infimo Quiritium compararent, teſte pro Rab. Cicerone. (3) Denique, quod ingentes facilis illa alienigenarum cooptatio in Democratijs & Politijs excitet turbas: Cujus rei ratio longe petenda non eſt. Etenim ſi tu diverſæ nationis indolisque cives in tuam Remp. tranſtuleris, cauto profecto opus eſt, ne inſuetus libertati & licentiæ animus tam ſplendida occaſione ad res novandas, & quævis molienda inſtigetur. Quantum enim interſit, quem animum ac affectionem nativitate & bona educatione inſtillatam ad Remp. afferas, id præter alios egregie pro more demonſtrat Ariſtot. 8 Polit. 1. his verbis: *ad quamque Remp. ſua administratio eſt dirigenda, quum ſui quamque mores & tueri, & ab initio fundare ſoleant, h. e. populares mores Remp. popularem, & paucorum potentiam, qui huic generi ſunt accommodati.* Quum autem per cooptationem diverſimodè educati in unam civitatem facillime conveniant, non poteſt non inde ipſi Reip. aliquid periculi ſuboriri.

XXVII. Maxime autem in Democratijs ex cooptatione civium periculum metuendum eſt duabus potiſſimum de cauſſis. (1) Quod majores in prædictis rebuſp. ſtimulos libertas addat, ad quos in tyrannorum, & Oligarchicorum imperio contenti ſubditi aſpirare nequeunt (2) Vehementer timendum eſt, ne populi libidinem pertæſi & ejus libertati inſidiantes optimates (quibus magna

domi

dominandi cupiditas, nec minor ſpes ineſt imperij conſequendi) favorem, πυηπῶι atque hinc præclaram rei turbandæ occaſionem captent. Romana certe civitas incrementum ſuum debet Sabinis, nec quicquam felicitatem ejus impedijt, quamdiu ſub Regum imperio res ſtetit. Poſtquam vero ad Democratiam delapſa eſſet, non inter minimas pereuntis civitatis cauſas promiſcua hæc provincialium & frequens turba à ſapientioribus computatur. Qua de cauſa Cic. 1. Phil. ridet Cæſarem, quod non ſingulis hominibus, ſed integris nationibus civitatem aſſignarit. Et Auguſtus ſuccenſebat Antonio, quod Siculis civitatem dediſſet Svet. in vit. ejus. Hæc autem ideo attulimus, ut pateret, quare th. 20. dixerimus, Ariſtot. ad morem Athenienſis civitatis reſpexiſſe, cum factitijs jus civitatis abrogavit. Neque enim eorum ſententiæ poſſumus ſuffragari, qui ut hanc difficultatem declinent factitiorum nomine honorarios venire aſſeverant, qui tam longe à verorum civium natura abeunt, ut tenacem alioquin verborum Ariſtotelem mentionem eorundem feciſſe parum nobis fiat veriſimile. Hæc omnia autem, quæ de hoc civitatem obtinendi modo dicta ſunt, hac egent cautione ne digni pariter ac indignis civitas proſtituatur, neque nimis multi extranei allegantur, multo minus quibusdam ſubſidijs invitentur, *Arniſ. Polit. VI. Beſold. 1. cap. XI.*

XXIIX. Tertius obtinendæ civitatis modus eſt Manumiſſio, quæ ad ſervos, quemadmodum cooptatio ad extraneos refertur. Nos hîc breviter fundamenta ejus indicabimus, quoniam ea, quæ de manumiſſionibus conſtituta ſunt, ICti, occaſione ex Romanorum manumiſſione arrepta, copioſe exequuntur. Duobus autem modis accidit, ut quis per manumiſſionem jus civitatis acquirat (1)

D ſecun-

ſecundum naturam : Quando homines ingenio imbecilles & corpore robuſti ſibi quid uſui ſit futurum ignorantes, ac idcirco pro ſubſidijs vitæ neceſſarijs ſe alijs vegetioris ingenij mancipantes, jam cura dominorum rectæ rationis uſum magis magisque edocti è ſervitute hac dimittuntur, quam ſecundum naturam Ariſt. vocat. *1. Polit. 1.* Τὸ μὲν γὰρ δυνάμενον, ait, τῇ διανοίᾳ προορᾷν, ἄρχον φύσει &c. Τὸ δὲ δυνάμενον ταῦτα ποιεῖν, ἀρχόμενον καὶ φύσει δοῦλον. Διὸ δεσπότῃ καὶ δούλῳ ταὐτὸ συμφέρει. Quantumvis enim libertas natura competat hominibus, id tamen intelligendum eſt de jure naturæ omne factum humanum præcedente, & de libertate κατὰ στέρησιν, h. e. quod jure naturæ nulla ſit ſervitus; non de libertate κατ' ἐναντιότητα, h. e. non quod is jus habeat, ne unquam ſerviat. Ita recte Ioh. Faber in §. jus autem Gent. n. 13. *de jure*, inquit, *natura omnes naſcebantur liberi, non quod jus naturale hoc diſponeret; ſed quia illo jure non erat ſervitus.* Alioquin divino & G. jure non liceret hominem in ſervitutem redigere; quod falſum eſſe vel unius Oneſimi exemplum, & Pauli monitum 1. Cor. VII. verſ. 21. *vocatus es ad ſervitutem, id te non cruciet*, teſtatur. An vero integri populi inventi olim fuerint, in quos tam inſignis ſtupiditas ceciderit, de eo merito cum Grotio & Bachovio *in inſtit.* dubitare licet. Et vero Americanos, quos tales eſſe patrum memoria acriter propugnavit Ioannes Sepulveda Hiſpanus, longe alio ingenio fuiſſe, præclare oſtenderunt, cum alij, tum imprimis opere *de Natural. & moral. Hiſtoria Americanorum* Ioſephus Acoſta. (2) Altera ſpecies manumiſſionis fundatur in eo jure, quo bella & captivitates introductæ ſunt, h. e. Gentium *l. 5. de juſt. & jur.* Huic contraria ſervitus procul omni dubio naturæ inſtituto, quod bella etiam & diſtinctiones dominiorum ignorabat, repugnat. Licet enim ij, qui bello ſuperiores

res ſunt, excellere re aliqua victos ſoleant (unde Ariſtot, *1. Polit. 4.* ex aliorum opinione ratiocinatur. ἐςὶν ἀεὶ τὸ κρατῦν ἐν ὑπεροχῇ ἀγαθῦ τινος) non raro tamen id fallit ſi ἁπλῶς & ex vero rem conſideres, quia plerumque præſtantes ingenio Viri ab alijs vel ob multitudinem, vel meliorem rerum bellicarum ſcientiam vincuntur. Oportet autem inſigne aliquod manumittendi meritum in Dominum extare, ſi civitatem conſecuturus ſit: Nam ordinarie, & ſi vim vocis ſpectes, nihil manumiſſione reſtituitur præter libertatem ſervituti ablatam, cui addere jus civitatis magis eſt beneficium, ab eo qui ſummæ rerum præeſt dependens.

XXIX. Hæc ita reputanti facillimum erit judicare, (ut hoc obiter liceat hoc etſi alieno loco inſerere) qui hodie in Imperio noſtro Romano Germanico civium nomen ac dignitatem tueantur. Certe non omnes ij, qui vulgo cives audiunt, & à ſuffragijs ferendis interim longiſſime removentur, ſed ſtatus ac ordines Imperij, penes quos eſt poteſtas de ijs conſultandi, quæ ſummam Reip. concernunt, & honores in noſtra Rep. gerunt ampliſſimos. Nec vero *l. 17. de ſtatu hom.* temere nos à ſententia noſtra dimovebit, cum ea locutio multis de cauſis cum ambigua & hyperbolica, tum noſtræ diſputationi minime congrua videatur. Etenim citato loco ejusmodi civis certe non intelligitur, quem nos *th. 8.* definivimus: Minime gentium. Nam verſa in tyrannidem Romana Rep. tantum abfuit, ut provinciales etiam jura civium ſortiti fuerint, ut qui veri etiam priſcis temporibus cives fuerant, dignitatem hanc cum jure ſuffragiorum penitus amiſerint. Non eſt igitur, quod mirum alicui videatur, quod tam facilem ſe in exæquandis provincialibus præbuerit

Antonius, cum parum adhuc prærogativæ, & per conſequens veteris, inter jus civitatis conſecutos, & reliquos provinciales diſcriminis ſupereſſet. Quin & inſigne tyrannidis fulcrum eſſe, depreſſis optimatibus (qui naris plerumq; ſunt emunctioris) promiſcuæ turbæ ſpem libertatis oſtendere, jam dudum ante Antonium Philoſophus noſter *5. Polit. XI.* clare docuit.

XXX. Et hæc erant, quibus via ad ſecundum diſputationis noſtræ membrum ex mente & methodo Philoſophi ſub initio indicata munienda erat. Ejuſdem nunc ſpicilegia lecturi, pauca de civitate etiam diſputabimus, conſideraturi. (1) Quid ſit civitas? (2) Quomodo cœperit? (3) Quæ jura habeat in cives? Immediate enim Ariſtoteles explicatæ civis definitioni hæc verba ſubnectit: πόλιν δὲ, τὸ τῶν τοιούτων (πολιτῶν) πλῆθος ἱκανὸν πρὸς αὐτάρκειαν ζωῆς, ὡς ἁπλῶς εἰπεῖν: hoc eſt, *Civitatem vero talium multitudinem, cui ad vitæ uſus neceſſarios ſatis ſuppetat, ut ſummatim dicam.* Quæ definitio utrum naturam civitatis ſic ſatis exprimat, & an eâdem perfectior in opere Politico extet, plenius deinde exſequemur, ubi eam, quæ ſe hîc offert, non vulgarem civitatis ambiguitatem expediverimus. Quod e ſi hîc ab Ariſt. factum non deprehendamus, (notavit autem id alibi, & nominatim etiam *3. Polit. 2.* civitatem multivariam dici confitetur) omitti tamen â nobis ſine ingenti totius tractationis confuſione nequit, præſertim cum & doctos cœteroquin Viros in eo lapſos fuiſſe, alijs ſit obſervatum.

XXXI. Primo autem civitas pro urbe accipi uſque adeo frequenter ſolet, ut non tantum, quæ urbis ſunt, civitati, ſed & quæ civitatis ſunt, urbi paſſim â multis aſſignata videamus, non ſecus, atque hodie Eccleſiæ vox pro templo interdum accipi conſuevit. Sic Virgilius urbi

tri-

tribuit ſomnum & crapulam. Et è regione ICtus *in l. 21. Quib. mod. uſusfr. am.* aratrum in civitatem induci ait, quod non civitas, ſed urbs paſſa erat. Hæc autem ſignificatio quemadmodum à mente omnium ſaniorum Politicorum aliena eſt, ita merito diſcrimen hoc loco inter civitatem & urbem conſtituendum fuerit, quod in ijs, ne in re manifeſta prolixi ſimus, conſiſtit. (1) Quod civitas illæſa urbe, & urbs illæſa civitate interire queat, cujus rei exempla abunde hiſtoriæ ſuppeditant. (2) Quod civitas ut plurimum unius urbis fines longe excedat, & una ſæpenumero eademque ſit civitas, quæ tamen per multas ſitu disjunctas urbes ſit diſperſa. Neque enim continuatæ domus, & mœnia finitima, quæ urbem terminant, in civitate ſemper requiruntur. Appoſite Cicero *1. de Rep. Quum locis manuq; ſepſiſſent ejusmodi tectorum conjunctionem, oppidum vel urbem appellarunt, delubrà inſtinctam, ſpatiisq; communibus. Omnis autem populus, qui eſt talis multitudinis cœtus, qualem expoſui, civitas eſt.*

XXXII. Altera eaque uſitatiſſima civitatis ſignificatio eſt, qua pro Rep. eandem uſurpant, plane eundem admodum, quo Græcis interdum πόλις & πολιτεία idem denotat. Quo ſenſu non à Thoma Aquinate tantum, *principaliſſimum eorum, quæ humanâ ratione conſtitui poſſunt*, definitur, ſed etiam ab omnibus ijs, qui inter civem & ſubditum non recte diſtinguunt, accipitur. Accurate autem Ariſtoteles noſter hæc duo inter ſe diſtinxit, cum quod utrisque diverſas definitiones adhibuerit, tum quod Remp. vocarit ordinem *3. Polit. 4.* & animam civitatis *4. Polit. 11.* Et vero in genere, ubicunque eſt totùm aliquod congregativum, quod ex multis conjungitur (in quorum numero Ariſtoteles & civitatem ponit *3. Polit. 1.*) unitatem habent à forma conjungente, ut numeri & voces in concentu: Sicut

jam numerus alius eſt ab harmonia, perſonæ à choris, ita oportet Remp. quæ eſt concentus & ordo civitatis, ab ipſa civitate diſtinctam eſſe, ut ait Arniſæus *Relect. Polit. l. 1. c. V. Sect. 3. n. 10.*

XXXIII. Tertia ſignificatio (alias enim minus uſitatas ſilentio transmittimus) hujus loci propria eſt, ſecundum quam civitatem eſſe ſtatuimus ſubjectum, quod nondum quidem ea continet, quæ per formam ſuperadduntur, ſed ijs tamen ſubordinatur, eodem modo, quo ſe anima rationis particeps ad virtutes habet, quibus perficitur & finem ſuum obtinet. Hoc tâmen notatu dignum eſt, Ariſtotelem in definitione civitatis *1. polit. 2.* tradita videri magis abducere animum ab omni poteſtate, legibus. jurisdictione & cœteris Reip. partibus, adeoque magis tertiam hanc vocis ſignificationem attendiſſe; quam *3. Polit. 1.* ubi definit eam per multitudinem civium imperij & judicij participum, quæ nomina jam tum aliquod præſupponunt imperium & judicia, quæ tamen non niſi Reip. ſunt annexa. Atque hoc vult Piccartus, quando in exegeſi *cap. 1.* inquit, Ariſtoteli *1. Polit. 2.* Civitatem magis cum reſpectu ad materialia ejus principia fuiſſe definitam. *3.* vero *Polit. 1.* cum reſpectu ad formalia ejuſdem principia, quæ ſunt homines magiſtratus participes. Etſi vero hæc ita diſtinguantur, tamen, cum iſta civium multitudo ferme abſque ordine, adeoque & Rep. ne cogitari quidem, nedum ſubſiſtere poſſit, ideo de nominibus tam ſoliciti non erimus, dummodo rem ſatis tradiderimus. Imo ut quod res eſt dicamus, cum homines non ſimpliciter qua ſunt homines, ſed quatenus ſunt idonei regi per magiſtratus & judicia, ſint ſubjectum ſive materia cui pro forma eſt reſpublica, liquet prudenter admodum tertio Politi-

liticorum libro ab Ariſtotele definitionem illam civitatis eſſe conſtitutam.

XXXIV. Eſt igitur civitas *κοινωνία ἐκ πλειόνων κωμῶν τέλειος, ἤδη πάσης τῆς αὐταρκείας πέρας ἔχουσα, γινομένη μὲν οὖν τοῦ ζῆν ἕνεκεν, οὖσα δὲ τοῦ εὖ ζῆν*, i. e. *Societas ex pluribus pagis perfecta, omnis jam ſufficientiæ finem habens, orta quidem cauſa vivendi, permanens autem bene vivendi cauſa.* Quæ definitio habetur Politicorum primo. Quod vero *1. Oecon.* civitatem definiat ſocietatem è multitudine domorum ortam, ejus cauſam reddit Piccartus, ne, quum inibi de domorum cura & Oeconomia agere inſtituiſſet, nimis longe a ſubjecto diſcederet.

XXXV. Genus definitionis noſtræ eſt ſocietas. Quodcunque enim ex alijs ſocietatibus eſt compoſitum, & aliarum ſocietatum fines in ſe continet, id ipſum eſt ſocietas; A. civitas. E. eſt ſocietas. Min. in ſeqq. confirmabimus. Societas vero hæc non includit omnium rerum bonorumque communionem; quæ potius cum fine noſtræ ſocietatis civilis pugnat, vel eum ſaltem impedit, ſed communicationem ſuffragiorum, judiciorum, conjunctam cum mutua defenſione, jure connubiorum alijsque amicitiæ officijs, ad quæ non ſolum alicui, ut vitam; ſed & beatam degat vitam tenemur. Quantum enim amicitia momentum afferat ad id, ut cives magis magisque virtute imbuantur, id cum alibi, tum omnium optime oſtendit Philoſophus *8. Ethic. 1. & 11.* ubi; poſtquam pro neceſſitate amicitiæ ita fuiſſet argumentatus (quodcunque ad vitam civilem degendam ſummopere eſt neceſſarium; de eo in Ethicis eſt agendum. A. amicitia. E.) Minorem, quæ noſtram aſſertionem complectitur, hoc modo per inductionem probat: Si neque divites, neque pauperes, nec pueri, nec adoleſcentes, nec ſenes, nec Viri feliciter ſine amicitia vivere poſſunt, utique

utique ea ad vitam civilem degendam eſt neceſſaria; Quia omnes in vita civili degentes ad horum aliquod genus referri poſſunt. Taceo jam quod omne jus (cujus in civitate uſus eſt longe maximus) in ſocietate conſiſtat *8. Ethic 9.* ut adeo civitatem ſocietatem quandam eſſe fateri oporteat, ſiquidem in ea juri concedere locum velimus. Parum à vero genere abludit idem Philoſophus *3. Polit. 1.* quando eam per multitudinem civium, ſeu hominum judiciorum ſuffragiorumq; participum definit. Similiter Auguſtinus, qui, *2. de civitate Dei c. 21.* eam appellat cœtum juris conſenſu & utilitatis communione ſociatum, quia nihilominus reſtringit genus remotum ad ſocietatem aliquam, cujus membra ad commune civitatis bonum ſuas actiones dirigunt, quum re communi florente res privatorum quoque bene ſe habeant.

XXXVI. Hæc ſocietas ex pluribus pagis ſeu vicis (non enim moramur eos, quos inter Beſoldus *1. Polit. XII. n. 52.* qui perſuadere nobis conantur, vicum latine nunquam pro aliquot inter ſe conjunctis ædificijs, ſed tantum via publica ædificijs utrinq; cincta uſurpari) ortum immediate trahit. Vici autem cum duorum ſint generum, alij quidem primæ ac ſimplicis formæ; quando una familia ita augetur, ut vicum conſtituere poſſit, alij miſtæ, quando videlicet è varijs locis homines nullo alioquin naturali vinculo ſibi obſtricti, tanto numero habitandi gratia conveniunt, ut vicum conſtituant, ex utriusque generis vicis civitatem conſtare poſſe cenſemus. Cum enim primitus homines in tugurijs atque etiam antris habitarent, & jura quisq; natis daret & uxoribus, congregarenturq; , prout eos vel animi libido ferebat, vel commoditas aliqua, utilitasq; communis conciliabat. *Buchan. in Dial. de jur. regn. ap. Scot,* poſtmodum ad ſupplendam vitæ indigentiam, & vitam

itam feliciorem diffuſiori ſocietate opus ſibi fore cenſebant mortales, & natura quadantenus ſtimulante in unum cœtum frequentes coibant. Vnde non ſuffragamur ijs, qui cauſam initæ eximiæ hujus ſocietatis vel ad metum potentiæ lubidinisque tyrannicæ, vel alia mortalium ſcelera ſolummodo referunt: Hoc ſiquidem poſito neceſſario ſequeretur, homines ſi in ſtatu integritatis permanſiſſent, nullam inter ſe ſocietatem habituros fuiſſe; vide *Diſp. de Vrbib. Germ.* ſub præſidio Excellentiſſimi Domini Præſid. habitam *th. 10. ad 15.* quanquam inficias non eamus, eaſdem cauſas inſtinctum illum naturalem, qui in homine jam erat, magis excitaſſe,

XXXVII. Antequam vero ad alia tranſeamus, duo nobis notanda veniunt. (1) Rectius Ariſtotelem ex pagis ſive familijs conſtare civitatem velle, quam hominibus, quia cives non tam homines ſimpliciter, quam Patresfamilias eſſe intelliguntur. (2) Ariſtotelem, qui *3. Polit. 6.* & paſſim alibi in cohabitatione ſeu communione locorum civitatem minimè conſiſtere docuit, nihilominus ſibi conſtare, tametſi hîc plurium pagorum conjunctionem ad civitatem conſtituendam requirat. Nam nec hîc per vicos ſimpliciter ædificia, ſed ipſas ſimul familias vicis comprehenſas intelligit, quod ex *3. Polit. c. 6.* liquido patet, ubi civitatem deſcribit, *πόλις ἐστὶν ἡ γενῶν καὶ κωμῶν κοινωνία*: *Civitas eſt ſocietas familiarum & virorum.* Deinde non negat Ariſtoteles *ſupra citato cap. 6.* cohabitationem & communionem loci ad civitatem requiri, quin id diſerte affirmat, ſiquidem civitas ad perfectam ac abunde inſtructam vitam commode conſequendam contendere velit: ſed diſputat contra eos, qui in comunione loci ſummum civitatis apicem conſiſtere arbitrabantur. Adeoque ad id quidem, uti civitas vivat, & beate vivat, omnino cohabitatione ci-

ne civium opus eſt, vel certe nimis longum locorum intervallum finem civitatis impedit. Id quod ex eo Ariſtoteles probat, quod per hanc cohabitationem amicitia inter cives, quæ congreſſu, ſacrificijs, affinitatibus, ſodalitijs &c. æſtimatur, rectius aliter, ac indigentiæ melius ſuccurritur, etſi fortaſſis unius atque alterius civis abſentia multum in commodi non afferat. Rurſus vero certum eſt, civitatem unam eandemque longa terrarum ſpatia poſſe compecti, atque adeo finem civitatis primarium non eſſe communionem arctioris cujuſdam loci, multo minus poſita cohabitatione civitatem ſtatim poni, vel jus civitatis. Vnde fortaſſis mentem Ariſtotelis non ſatis aſſequuntur, qui τὸ κωμῶν vertunt vicinitates, quaſi è vicinitate ultimus civitatis finis penderet.

XXXIIX. Quæ jam de ortu civitatis ex pluribus pagis ſive familijs diximus, ea de prima & naturali civitatis alicujus conſtitutione intelligenda veniunt. Alioquin enim ex hiſtorijs compertum habemus, uno quaſi momento civitates quasdam extitiſſe, quibus non tam multitudo pagorum, & naturalis quidam inſtinctus, quam ſuperfluus hominum in civitatibus numerus, & ex varijs ac diſperſis familijs congregati homines originem præbuerunt. Sic Carthaginienſis profitebantur ſe Tyriorum colonos *Curt. lib. 3.* & tamen diverſa à Tyriorum civitate, & ſui juris erat civitas Carthaginienſis. Ita quoque Partheniati Spartæ è diverſis familijs prognati in unam ſocietatem occupato Tarento cöierunt nec pluribus pagis, vel integris familijs (de quibus Ariſtotelis definitio loquitur) originem ſuam debuerunt.

XXXIX. Sed audiamus porro Ariſtotelem duo de civitate affirmantem: *Vnum*, eam *perfectam* eſſe: Nec immerito: Quæcunque enim Societas id conjunctim conti-

net,

net, ob quod omnes aliæ ſocietates contrahuntur, ea eſt perfectior omnibus. Etenim ex fine perfectionem alicujus rei in artibus & Philoſophia Practica metimur. Atqui civitas id, ob quod reliquæ contrahuntur, continet. Quia, quum reliquas ſocietates primas ad indigentiam & imbecillitatem humanam ſublevandam unice propemodum inſtitutas reperias, hæc in iſto fine nondum acquieſcit, ſed animo etiam ſuccurrit, eidemque ad perfectionem (quæ in virtutum exercitio conſiſtit) obtinendam magno eſt adjumento. Quin, ſi maxime in pago etiam indigentiæ ſuccurri poteſt, civilis tamen ſocietas longe majori copia atque facilitate id aſſequitur, quod aliis ſocietatibus maximo ſumtu majorique labore ſteterit. Ergo civitas eſt perfectior omnibus reliquis ſocietatibus. Notanter dico, *reliquis* perfectiorem eſſe; nam haud raro contingit, ut civitas etiam rerum ad vitam beatamque vitam neceſſariarum penuria laboret: Nec enim omnis fert omnia tellus, interim hoc ſufficit, ſi & reliquis eſt perfectior, & præterea aliunde ea liceat importare, quæ præter domi nata & facta ad finem obtinendum deſiderat. Ex his quoque ſatis fit Acciajolo *1. Polit. 2.* dubitanti, qua ratione civitas perfecta vocari queat, quum adhuc à republ. introducenda perfectionem exſpectet. Nam diverſo modo civitas perfecta dicitur. (1) Ea perfectione, quam à ſe habet, (2) Ea, quæ ipſi à republ. ſuper additur. Nemo enim tantam civitati perfectionem tribuerit, cui non aliquid interventu Reipubl. accedere queat. Sed tum civitas ſuam perfectionem (de qua jam nobis ſermo erat) aſſecuta eſt, quum ea in promptu habet, vel aliunde importat, in quibus diſponendis, & ad vitam beatam dirigendis dum verſatur Reſpubl., eam magis magisque perficit. Vel, quod perinde eſt, civitas ideo in ſe ſocietatum eſt perfectiſſima, quoni-

am̄ etiam ratione ſui materialis maxime omnium idonea eſt perfectionem ſummam conſequi. Adde quod civitas adeo à Republ. abſtrahi non potuerit, quin in definitione aliquis ad eam, & ſperatam exinde perfectionem reſpectus includeretur, propterea quod Reſpubl. non forma tantum, ſed & finis ſit Reipubl. i. e. ineuntes hanc ſocietatem ſtatim aliquam ſibi propoſitam habeant Rempubl., oportet, niſi fruſtra de obtinendo utroque civitatis fine laborare velint.

XL. *Alterum eſt: Civitatem* πάσης τῆς αὐταρκείας πέρας ἔχειν, *omnis ſufficientiæ terminum habere.* Scilicet tantorum bonorum autor fuit, qui civitates primus inſtituit *1. Pol. 2.* ut nihil ſit, quod ultra civitatem aptius humanis neceſſitatibus remederi poſſit. Atque hoc ſenſu civitatis ſummam, ſive finem ſufficientiæ complecti dicitur, quod in ea felicitatem humanam terminari oporteat, ita ut, qui extra eam in his terris aliam quærat, ad divinitatem quandam accedere dicatur Ariſtoteli *d. cap. 2.* Aut enim ipſamet ea habet, quibus præſentibus αὐτάρκης eſt civitas, aut tamen inter omnes reliquas ſocietates aptiſſima eſt ad percipienda è longinquis terris ea, quibus redditur αὐτάρκης. Αὐτάρκειαν vero Ariſtoteles in civitate tantopere neceſſariam judicat, ut obinde nimiam civitatis parvitatem damnet *7. Polit. c. 4.* Ὁμοίως δὲ καὶ πόλις, inquit, ἡ μὲν ἐξ ὀλίγων οὐκ αὐτάρκης, ἡ δὲ πόλις αὔταρκες: *Civitas ex nimis paucis civibus conſtans non eſt ſibi ſufficiens. Civitas autem eſt, vel eſſe debet aliquid ſufficiens.* Αὐτάρκειαν autem hic ita interpretamur, ut non tantum deſignet, civitatem bonis omnibus omnium optime ita eſſe inſtructam, ut ſibi ſufficiens eſſe queat: Sed præterea etiam, cum deſunt quædam, civitatem longe rectius jacturam eorum ferre atque ſarcire poſſe, quam reliquas ſocietates ſimplices ac compoſitas. Atque

que poſtremo etiam ſenſu à bonis ſcriptoribus vox hæc accipi conſuevit, & hîc ab Ariſtotele hoc modo ſumtam fuiſſe, exinde recte colligunt Interpretes quod in fine definitionis cautelam quandam adhibuerit, *ὡς ἔπος εἰπεῖν* qua generaliter dicta reſtringere ſolent Philoſophi, (latine *pene, ut ita dicam, ſummatim,*) quaſi diceret, ſe hîc in ſummo gradu atque perfectione civitatis definitionem tradidiſſe, propterea tamen, ſi forte civitati cuidam quædam eorum non æque adſint ex his, quæ in definitione expreſſa ſunt, eidem nomen civitatis ideo negandum non eſſe. Pertinet huc, quod *7. Polit. c. 4.* poſtquam paucitatem civium civitati inutilem fore demonſtraſſet, magnitudinem itidem & multitudinem nimiam reprehendat hoc argumento: Quod nimis magna civitas *αὐτάρκης μὲν ᾗ ἐν τοῖς ἀναγκαίοις, ὥσπερ ἔθνος, ἀλλ' οὐ ὥσπερ πόλις*: Quæ verba planum faciunt, Philoſophum per *τὴν αὐτάρκειαν* non ſimpliciter quemlibet omnium bonorum cumulum in una civitate requirere, ſed eum tamen qui ad vitam civilem eſt neceſſarius.

XLI. Nunc ad finem ſocietatis noſtræ pergamus quo recte aſſignato definitio noſtra recte ſe habebit. Is autem duplex eſt, quorum primus impulit homines magis adjungendam inter ſe ſocietatem & ad alterum tanquam ultimum refertur: Alter, ſocietatem facile alioquin interituram ſimul conſervat. Et ille quidem eſt vivere ſimpliciter, ſive indigentia humana, ſub qua & mutua noſtri defenſio & permutatio comprehenditur. Iſte eſt beate, *εὐδαιμονῶς* vivere. Eſſe vero hanc Ariſtotelis mentem, nec per *εὖ ζῆν* commodam, ſed beatam vitam deſignari facile ex *3. Polit. c. 6.* apparet, ubi de Oligarchicorum & Democraticorum jure diſputans tandem in virtute, remotis omnibus cæteris, jus iſtud collocat. Deinde, quod Politi-

eam cum morali Philoſophia tam arcte conjunxerit, ut nomen etiam Politices eidem ſæpe numero tribuerit, hoc potiſſimum fine, ut oſtenderet, virtutem maxime in civitate locum invenire, omneſq; Virtutes in ea illuſtriores perfectioresq; reddi juxta vetus iſtud; *Magiſtratus virum oſtendit.* Et vero ſi civitas ſocietas eſt omnium perfectiſſima, non poterat in ſimplici vita ultimum ſuum finem collocare, alias nihil impediret, quo minus & ſervorum eſſet civitas atque animantium, quibus à natura inditam vim ad ſe tuenda atque ſuſtendanda deprehendimus.

Sentit enim vim quodq; ſuam, qua poſſit abuti:

Cornua nota prius vitulo, quam frontibus extant.

Atqui eſt ſocietas omnium perfectiſſima, uti ſupra demonſtravimus. Ergo non poteſt ultimum ſuum finem in ſimplici vita collocare. Accedit his, quod nec primum finem diu liceat obtinere, niſi mediante altero: Vnde ſic argumentamur. Quicunque in ſocietatem aliquam in multos annos duraturam coëunt, illi neceſſario ſibi honeſtam & felicem vitam debent habere propoſitam. A. qui civilem ſocietatem contrahunt, ij ineunt ſocietatem in multos annos duraturam. E. Maj: ratio eſt, quia ſola Virtus conſtans eſt & durabilis, reliqua bona omnia aut à fortuna aut ad exiguum tempus commodata videntur. Maxime vero omnium vim ſuam Virtus in ſocietatibus exſerit, ut (quod memorabili latronum exemplo declarat philoſophus,) nequeant conſiſtere, niſi virtutem pro ultimo fine habeant, idque in tantum verum eſt, ut ij etiam, qui virtutem alioquin & vitium juxta eſtimant, aliquam tamen virtutis ſpeciem, qua ſcelera tegant, mentiantur. Minor per ſe patet, quia quilibet majori deſiderio ad bonum aliquod conſtans & durabile, quam caducum & fluxum fertur. Vnde manifeſtum eſt, hoc animo initam fuiſſe à primis mor-

talibus

talibus hanc ſocietatem ut quam diutiſſime duraret: Id autem ipſum nemini felicius contingit, quam qui beatam quoque vitam cum primo civitatis fine habuerit conjunctam.

XLII. Quæ cum firmis principijs innitantur, agnoſcimus (1) laborare Platonis definitionem, *qui finem civitatis in eo ponit, uti communicent præſtentq́ vicisſim alius alij eas res, quibus ad vitam opus eſt.* Mirum autem id cuivis videri poſſit, quod Plato γινομένης καὶ ὄσης πόλεως eundem conſtituat finem, cum ipſemet alias accurate hæc à ſe invicem diſtinxerit juxta familiare ipſi & decantatum illud; *facile quidem fore, Virum bonum eſſe, fieri autem Virum bonum longe eſſe difficillimum.* Removemus, (2) Eos, qui finem civitatis in bellica ſocietate vel communibus commercijs poſitum eſſe cenſebant. Nam Tyrrhenos inter & Carthaginienſes vaſto mari disjunctos pacta de commercijs & permutationibus, & bellis mutuis viribus propulſandis intercedebant, nec tamen eos recte unius civitatis cives appellaveris cũ, quod diverſos habuerint Magiſtratus ac judicia, tum quod Tyrrheni de vitijs inter Carthaginienſes graſſantibus ſoliciti non erant, nec hi in illorum mores animadvertebant, ſatis contenti, ſi ſua pactis conventisque fides conſtaret, cujus poſtremi argumenti vim ac conſequentiam egregie oſtendit Philoſoph. *3. Pol. 6.* his verbis: *Qui autem de bona civitatis deſcriptione laborant, de Virtute quoq; & vitio civili vident. Quare & intelligitur, civitati, quæ vere hoc homine ſit appellanda, non quæ nomine tantum talis eſt, curam virtutis eſſe oportere.* Res his argumentis includi poteſt: Quicunque ſunt cives unius civitatis, ij ſalutem illius civitatis omnibus modis promovent. A. Tyrrheni Carthaginienſis civitatis ſalutem non promovent &c. E. Min. probatur: Quicunque non curant vitia in Republ. & corruptos civium mores, ij

non pro-

promovent ſalutem civitatis. A. Tyrrheni Carthaginienſium, & hi illorum &c. E. Ex ijsdem fundamentis refutantur ij, qui jus connubiorum veram communicatæ civitatis notam eſſe exiſtimant.

XLIII. Et hactenus quidem civitatis definitionem per ſingula membra excuſſimus. Coronidis loco addimus, quod tametſi finis civitatis γινομένης ſit vivere ſimpliciter ὄσης beate vivere; ſcopum tamen ratione variarum civitatum & diverſorum, quibus initur civilis ſocietas, modorum longe eſſe diverſum. Hinc illam videas reliquarum Virtutum incurioſam uni fortitudini, & dilatandis per eam finibus incumbere, adeoque pro ultimo fine gloriam & fortitudinem bellicam habere: Quam ipſam veteres Romani uſque adeo ſectabantur, ut virtutis nomine κατ' ἐξοχὴν fortitudinem intelligerent. Alia rurſus divitijs aut voluptatibus ſtudet, pro ut magis vel minus à vero fine aberrat. Neque vero exinde imperfectionem definitionis noſtræ eviceris; nam Philoſophorum eſt, univerſales definitiones eaſque in genere ſuo perfectiſſimo concinnare, non ad ſingularia & ſpeciales civitates deſcendere: Iam vero talis eſt civitas ortu ſuo perfecto, qualem nobis definitam reliquit Philoſophus accuratior omnibus iſtis, qui ab univerſalibus præceptis abeuntes in neſcio quam de Germanorum vel Romanorum civitate doctrinam convertunt Politices diſciplinam, & tam arctis finibus includunt ſcientiam auguſtiſſimam & maxime ἀρχιτεκτονικήν.

XLIV. Poſtquam nunc, quantum inſtituto noſtro ſatis eſt, quid ſit civitas, explicuimus, quomodo conſtituatur, paucis videamus, Et quidem non una omnium hac de re ſententia eſt. Plato enim ejuſque ſectatores mero inſtituto humano ſocietatem civilem introductam eſſe aſſerebat, conformiter opinioni quam *th. 42.* rejecimus, qua

ulti-

ultimum civitatis finem ἐν τῷ ζῆν ſimpliciter ponebat. Ariſtoteli & præclariſſimis alijs Politices Scriptoribus nimis humilis, & minime generoſus, ut Cic. de Amicit. in ſimili plane argumento aſſeverabat, hic ortus videbatur, quapropter primario à natura intendi civitatem exiſtimabat, ita ut reliquæ ſocietates, nomen ſuum amittant, vel ſaltem æquivoce tueantur, niſi ad ſocietatem civilem conſtituendam ordinentur; ſecundario vero indigentiam humanam cauſſam ejus putabat extitiſſe, quemadmodum & civitatis primarium finem in naturali & propria hominis perfectione, ſecundarium vero in commoda vita collocárat. Huic opinioni acceſſit poſtea etiam Tullius *Lib. 1. de Offic.* ubi in hunc modum contra Platonem diſputat: *Nec verum eſt*, inquit, *quod dicitur à quibusdam, propter neceſſitatem vitæ, quod ea, quæ natura deſideraret, conſequi ſine aliis atq; efficere non poſſemus, idcirco iſtam eſſe cum hominibus communitatem & ſocietatem; Quodſi omnia nobis, quæ ad victum cultumque pertinent, quaſi divina virgula i. e. citra operam noſtram ſuppeditarentur, tum ne* (objicit ſibi) *optimo quisq; ingenio negotiis omnibus omiſſis totum ſe in cognitione & ſcientia collocaret? Non eſt ita*, reſpondet, *nam & ſolitudinem fugeret, & ſocium ſtudij quæreret.* Hæc ille.

XLV. Ne vero quem confundat ambiguitas vocis, per *naturam* hîc intelligimus principium illud & cauſſam motus & quietis, de quo in ſcholis Phyſicis, non vero jus naturæ: Nam præterquam, quod diverſiſſima ſint à natura, & â jure naturæ eſſe, utique extra omnem controverſiam eſt, civitates juri naturæ eſſe convenientiſſimas: Eam enim ſocietatem, quæ amicitiam auget & propagat, jus omne fovet, & denique pro ſcopo habet beatam vitam, nemo temere à jure naturæ dixerit diſcrepare. An vero à jure naturæ introducta ſit civitas, vel à jure Gentium, id ex deciſione

ſione propoſitæ quæſtionis apparebit, quam nunc aggredimur.

XLVI. Philoſophus ad probandam ſententiam ſuam, civitatem nempe eſſe à natura, & reliquas ſocietates primas & compoſitas natura ad civitatem perficiendam ordinatas eſſe, adducit tale argumentum: Quodcunque ex naturalibus ſocietatibus oritur, illud eſt naturale. A. civitas oritur ex talibus. E. Min: probat, quia civitas finis eſt, & perfectio reliquarum ſocietatum. Plato ejuſque aſſeclæ provocant ad experientiam, & civitates ſolò inſtituto humano affirmant introductas eſſe: Quod enim, inquit, ſolis neceſſitatibus humanis medetur, illud prius non eſt introductum, quam indigentia genus hominum premere cœpit. Hoc enim ſic ſatis inſtructum erat ab omni fertilium rerum copia, ut civitatibus indigere non videretur. Iam vero civitas ſolis neceſſitatibus humanis medetur. Verum hoc aſſumit Plato quod nondum probavit, quodque ipſi non concedimus, per ea, quæ ſupra contra hanc ſententiam diſputavimus. Vt vero etiam appareat, quid veri falſive opinio Ariſtotelica habeat, tribus aſſertionibus ſententiam noſtram proponimus. (1) A. natura ita reliquas ſocietates eſſe productas, ut in ſubſidium neceſſitatum humanarum ad perfectiſſimam & abſolutiſſimam ſocietatem conſtituendam concurrere deberent: Hoc tamen modo, ut & ipſæ tamdiu conſiſtere per ſe, & uſui hominibus eſſe poſſent, donec neceſſitas poſtularet. Probat hanc aſſertionem argumentum Ariſtot. ſupra allatum. Neq; vero ad id, ut quid à natura conſtitutum eſſe dicatur, ſemper requiritur, uti cum ipſo genere humano cœperit, alioquin nec ipſa ſocietas herilis á natura eſſet, multo minus vicus aut familia. (2) Ideo in primordio rerum civitates à natura introductas non fuiſſe, quod paucitas humani generis

per

per omnes terras diſperſa id non admiſerit; Deinde, quia viventes in pagis ac familijs tum temporis rebus neceſſarijs ſatis abundare, & virtuti quodammodo ſtudere potuerunt. Taceo jam, quod non ſemper inter ſit humanæ beatitudinis, ut omne omnino virtutis negotium peragatur, modo ſis paratus, quacunque data occaſione ejus nihil intermittere. De hac aſſertione Vide Excellentiſſ. Dn. Præſidem de Civ. Prud. c. vi. late probantem in pagis utrumq; civitatis finem ſic ſatis feliciter obtineri potuiſſe, à primis & vetuſtiſſimis mortalium, qui nulla adhuc mala libidine, ſine probro, ſcelere, eoque ſine pœna aut coërcitionibus agebant *Tac. Ann. 3. c. 26. verſ. 1.* (3) Vel hoc tantum ſenſu civitates rectè à natura dici conſtitutas, quod natura ſemper tendat ad perfectiſſimum, adeoq; creſcenti indies hominum generi per civitatem, tanquam perfectiſſimam ſocietatem, conſuluerit. Et, niſi valde fallor, ipſemet Ariſt. in ijs verbis, quæ mox huic quæſtioni ſubjungit, *finis namq; hæc illarum, natura autem eſt finis & ſeqq.* per naturam intelligit perfectionem quandam & finem reliquarum ſocietatum: Alioquin merito quis dubitaverit cum Montecatino, cur Ariſt. in his verbis probaverit, civitatem eſſe naturam, quum tamen probare debuiſſet, civitatem à natura eſſe conſtitutam. Illud poſtremo tenendum eſt, quantumvis civitatem, eo, quo diximus, modo natura fortaſſis intenderit, nihilominus Ariſtotelem ipſummet alibi fateri, civitatem originem ſuam ex indigentia traxiſſe propterea, quod cum civitas conſtitueretur & primi Patresfam. in unam magnam ſocietatem coirent, multa ab inſtitutis humanis acceperint, quæ plerumque indigentiæ levandæ, non vero æque beatæ vitæ inſerviebant.

XLVI. Brevibus in hunc modum poteſt etiam quæſtio illa ſolvi, ad naturam humanæ ſocietatis beate in-

ſtituendæ faciunt alia primario, alia ſecundario. Etenim Deus condidit homines rectos, probos, ſimplices, qui, ſi intra hoſce limites ſeſe continuiſſent, etiam citra magnam aliquam ſocietatem, qualis civilis eſt, feliciter vivere potuiſſent. At poſtquam ab illa primæva virtute multum eſt diſceſſum & homo homini inſidiari, imo vim inferre cœpit, ex eo ad vitam felicem ampliori ſocietate opus fuit, qua & vis arceri & cupiditati jam in morem tractæ potuit ſatis fieri. Itaque relictis vicis & villis civitates conditæ & habitatæ fuerunt. Verum & hæc quoque felicitati obtinendæ ſine diſcrimine pares non fuere poſtquam magno numero homines injuriæ alijs inferendæ cauſſa in unum coire cœperunt, ut adeo alibi magnæ, alibi parvæ civitates vitam ſic ſatis felicem degere potuerint. Vt concludamus, civilis ſocietas eſt ex naturæ inſtituto, & non eſt: Hoc quidem, ſi primævos mores ſpectes, nec enim ij exigunt, ut actu ejusmodi ſocietas ineatur: Iſtud, ſi mores attendas poſteriorum ſeculorum, quippe cum vita humana citra civitatem ſalva amplius eſſe nequeat.

XLVII. Cognata huic quæſtio eſt, an homo ſit animal natura civile, h. e. an homo inſtinctu naturæ feratur ad ſocietatem civilem colendam? De qua antequam mentem noſtram plenius explicemus, duas præmittimus cautiones: Vna eſt: Si maxime homines ſunt ζῶα πολιτικά, ij tamen qui ſe certæ alicui civitati non addixerunt, in jus naturæ nihil committunt, nam virtutem humanam ſupergreſſi ad naturam Deorum quam proxime accedunt, fatente hoc *c. 2. Ariſtot.* In hanc claſſem referendi ſunt Anachoretæ, Heſychitæ, quales olim frequentes fuiſſe notiſſimum eſt. Quin & Patriarcharum exempla id confirmant. Sub hanc vero conſiderationem non cadunt ij, quos feritas immanis, & agreſtis ſ. ſylveſtris vita ita delectat,

ctat, ut propter eam ſponte à civili ſocietate ſe abſtineant, hi enim majorem cum belluis, quam hominibus habent affinitatem. Altera. Excuſationem etiam mereri eos, qui ante civitates conſtitutas perfectionem ſuam naturalem in vicis ſ. familijs tantum quærebant, nam inſtinctus ſeu appetitus iſte naturalis tantam certe vim non habet, ut per ſe hominem ad colendam ſocietatem excitare poſſit, niſi prudentia & ratione perficiatur. Vnde Ariſtot. *in ſ. cap. 2.* poſtquam à ſe demonſtratum eſſe dixiſſet, hominem animal eſſe natura πολιτικὸν, ſubjungit: *Hæc quidem ita ſe habere, attamen eum magnorum bonorum autorem humano generi extitiſſe, qui primus civitates inſtituit*, adeoque (ut Doctiſſ. Viri interpretantur) ratione hunc inſtinctum expleret, & bona iſta hominibus oſtenderet, ad quæ illi appetitum ſibi inditum eſſe animadverterent. Duce etenim opus erat, ut qui nos, quo natura ferebamur, eodem congregaret.

XLIIX. Præmiſſis iſtis cautionibus, quæſtionem cum Ariſtot. affirmamus. Is ut probaret principium iſtud, cui magnam Politices partem ſuperſtruxit, ejusmodi adducit citato loco argumentum. Quodcunque animal à natura omnium optima inſtrumenta ad colendam civilem ſocietatem accepit, illud natura eſt civile. A. homo accepit. E. Min. probat à conceſſo ſermone, quod etſi alia animalia voce moleſtum & jucundum ſignificante ſint inſtructa (moleſti enim & jucundi ſenſum habent animalia) ſolus tamen homo ſermone utatur, quo utile & inutile, juſtum & injuſtum innuere poſſet. Idque ut magis illuſtret, contendit hominem cum animali omnium maxime ad ſocietatem proclivi, apibus ſcilicet, in quibus ſimulacra Regis, imperij & inſtitutorum deprehendi Piccartus ibi ex citato

 Aldro-

Aldrovando docet. Quibus plane gemina ſunt, quæ Cicero *l. 1. de Offic.* tradit: *Vt apum*, inquit, *examina non fingendorum favorem cauſa congregantur, ſed cum congregabilia natura ſint, fingunt favos, ſic homines, ac multo etiam magis natura congregati adhibent agendi cogitandique ſolertiam*. Maj. ſuam probat Ariſtot. quoniam nihil natura facit fruſtra, hominem autem fruſtra loquendi facultate fuiſſe inſtructum, niſi eo aliquando in civili converſatione uteretur. Verumenimvero Ariſtotelis argumentum vim ἀποδείξεως non habet. Non enim ſequitur: Si homo ſermone in civili ſocietate non utitur, utique fruſtra eum accepit; nam ſermo magno uſui, etiam in primis ſocietatibus eſt, & fuit olim patribusf. vicatim habitantibus. Nam & in minoribus ſocietatibus utili & inutili, juſto atque injuſto locus eſt, adeoque in illis utique reperietur id, quod ad innuenda iſta homini natura, vel autor naturæ dedit.

XLIX. Nos igitur aliunde ſententiæ noſtræ fundamentum, quamvis ex eodem Ariſtot. noſtro petimus. quod, ubi modo ad ſyllogiſmi noſtri probationem devenerimus, dilucidum fiet. In hunc autem modum argumentamur. In quacunque ſocietate homo proprium ſuum munus omnium optime & commodiſſime perficere poteſt, ad eam colendam utique natura ei dedit appetitum. Major hæc innititur huic proſyllogiſmo: Si natura ſemper ad rei alicujus perfectionem connititur, utique etiam ad munus proprium rite obeundum ſtimulabit hominem. A. verum prius. E. & poſterius. Minor jam conſtat experientia, nam natura in rebus naturalibus eſt & appellatur rerum iſtarum perfectio, &, quamdiu res adhuc ſuam perfectionem deſiderat, tamdiu non habet integram iſtius ſpeciei naturam. Et vero ita

in univerſum ſe res habet, ut natura quidem res perfectas producat, quæ tamen poſtea labentibus annis & invaleſcentibus vitijs corrumpi, atque à prima eaque naturali perfectione deſciſcere ſoleant. Quod ipſum innuit Ariſtot. *1. Polit. c. 3.* ubi ait: *Quod ex natura, magis ex iis ſpectari debet, quæ ſecundum naturam ſunt effecta, & non ex depravatis:* Iam vero utut alijs à natura id datum negaremus, nobiliſſimæ certe creaturæ injuriam inferremus, ſi eam à natura penitus deſtitutam eſſe arbitraremur: Nunc ad minorem ſyllogiſmi noſtri. A. in civili ſocietate homo omnium optimè & commodiſſime munus ſuum proprium perficere poteſt. Ad minoris probationem duo requiruntur (1) ut ſciamus, quod ſit munus hominis proprium, & (2) An illud in civitate omnium optime & commodiſſimè perficere poſſimus. Eſt autem munus hominis proprium ſecundum virtutem vivere, uti peregregie demonſtrat Ariſtot. *1. Eth. 7.* Alterum facile per ſe manifeſtum eſt, nam juſtitia univerſalis eſt virtus perfectiſſima, ea autem ferme in ſola civitate locum invenit *5. Eth. 1.* E. ad civilem ſocietatem homini natura indidit appetitum. Eleganter Buchananus in Dial. de jur. Regn. ap. Scot. *Ea eſt quadam naturæ vis, non hominibus modo, ſed manſuetioribus etiam animantibus indita, ut ſi maxime abſint utilitatis illa blandimenta, tamen cum ſui generis animantibus libenter congregentur. Homini certe à natura hanc vim tam videmus alte impreſſam, ut ſi quis omnibus iis rebus abundet, quæ vel ad incolumitatem tuendam, vel ad voluptatem & animorum oblectationem comparatæ ſint, ſine hominum commercio vitam ſibi inſuavem ſit exiſtimaturus.* Hæc de iſta quoque quæſtione dicta ſunto, & quidem ex Ariſtotelis potiſſimum mente: nam accuratius quæ dici poſſint, facile patet ex theſi XLVI.

L. Su-

L. Supereſt nunc, ut maximè præcipua quæ adhuc lucis aliquid noſtræ diſputationi afferre poſſunt, & quæ vel tetigit Ariſtoteles, vel vero intacta reliquit, adjiciamus: quo ſi defuncti fuerimus, epilogi vice de utilitate civilis ſocietatis pauca diſputabimus. Movet Ariſtoteles *3. Polit. c. 3.* quæſtionem, an acta & contractus initi â rep., ſeu ſumma majeſtate, civitatem, pereunte iſta Rep. adhuc obligent? ipſe autem quæſtionem propoſitam non decidit quod contra negantes ex ultimis c. 2. verbis liquidò oſtendimus: habent hæc ita: *εἰ δὲ δίκαιον διαλύειν (συμβόλαια) ἢ μὴ διαλύειν, ὅταν εἰς ἑτέραν μεταβάλλῃ πολιτείαν ἡ πόλις, λόγος ἕτερος: ſit ne juſtum nec ne, id quod ex conventione debetur, diſſolvere, obligationiq; contracta ſatisfacere, cum in aliam remp. civitas traducta ſit, non eſt hujus loci diſputare.* Exinde autem quod Ariſtoteles ipſe quæſtionem in medio reliquerit, res tota mire & varijs diſtinctionibus fuit impedita, & nunc magnâ laborat difficultate, ut fermè in ijs, de quibus Ariſtoteles noſter ſilet, accidere ſolet, uti aut paucis, aut ſatis perplexe tradantur,

LI. Nos ne nimis longe à materia noſtra abeamus, digitum tantum in quæſtionem hanc intendemus, Ad id autem, uti quis hac de quæſtione certi quid determinet, neceſſe eſt, jura majeſtatis in populum iſtum, de quo quæſtio eſt, percallere, & ſimul generalia ex Ariſtotele noſtro præcepta de differentijs rerump. in genere ac ſpecie cognita habere, atque huic tractationi præmittere. Vnde vix fieri poteſt, uti tu tam late patentem, & pro modo & varietate rerump. diverſam diſputationem certis regulis includas. Diſtinguunt quidam quod ſi actus utiliter geſti ſint, tum pereunte etiam rep. civitatem nihilominus

hilominus teneri ſi inutiliter nequaquam: Hos cum ſua diſtinctione *l. 2. c. 14. 11. 12. de jur. b. & p.* refutat Grotius, & majeſtatis in adminiſtranda rep. poteſtatem ad naturam negotiorum geſtorum exigendam eſſe negat, duabus de cauſis (1) quod hac ratione exitus tantum negotij ſpectetur, qui in rep. propter rerum geſtarum magnitudinem & varietatem, propterque humanarum rerum inconſtantiam anceps eſſe poteſt, quantumvis majeſtas optimo conſilio negotium geſſerit (2) quod ipſi reip. eſſet periculoſum, ad tales anguſtias imperantem redigere, quin ipſis ſubditis modeſtum. Vnde in dubio id non ſenſiſſe credendus eſt populus, cum detulit imperium. Quapropter Grotij ſententiam amplectimur, qui diſtinguendum putat, num actus ſive contractus ſummæ poteſtatis probabilem habeat rationem nec ne. Iſto caſu ex contractibus iſtis etiam civitatem teneri, & ſive obſit, ſive proſit civitati, locum habere illud (ſalva tamen proportione) ex *l. 14. de pact. Magiſtri ſocietatis pactum ſocietati prodeſſe & obeſſe.* Hoc caſu non obligari civitatem, veluti LL. iſtæ, quæ aut illicitum quid jubent, aut nimis ſtultæ & abſurdæ ſunt, ſubditos non tenent. Loquitur autem is de jure iſto, quod ad naturam & gentium inſtituta quam proxime accedit, juxta quod populus ſeu civitas ſibi ſponte ſua ſummam majeſtatem imponebat, non vero de tyrannica aliqua majeſtate, unde ex hac Viri ſummi deciſione de alijs caſibus facile eſt judicare. Poteſt fortaſſis etiam paucis in hunc modum quæſtio illa decidi. Contractus aut ſpectant unice ſalutem iſtius Reipublicæ, quæ obtinebat tempore contra-

ctus, aut ad illam plane non pertinent, ſed ad alium quendam uſum populi ac Civitatis. Priores obſervare non tenetur mutata Reſpublica. Poſteriores non eſt fas reſcindere; quippe cum tendant ad uſum ſocietatis humanæ univerſalis, nec dependeant à Republica, quatenus tali, ſed a populo, qui manet idem, mutata quamvis Republica.

LII. Huic quæſtioni immiſcet aliam Ariſtoteles eamque ad prioris quæſtionis enodationem aliquid momenti habere exiſtimat, quemadmodum ſcilicet civitas eadem vel non eadem ſit dicenda? Philoſophus poſtquam oſtendiſſet, id non identitate locorum, vel hominum metiendum eſſe, concludit tandem his verbis: *quæ ſi ita ſe habent, perſpicuum eſt, oportere maxime dici eandem civitatem, ſpectantes remp.* Quid vero illud eſt, quod Ariſtot. alias ſolicite diſtinguit inter civitatem & remp. Quodque alioquin Politici inter differentias rep. & civitatis hanc quoque ponant, quod pereunte reip. civitas nihilominus ſalva & eadem incolumis permanere queat. Sic civitas Romana primum regiæ manui obedijt, poſt hæc delapſa in Patrum poteſtatem, qua poſt longas contentiones, interjecta Decem virorum Oligarchia, degeneravit in ſtatum popularem, donec ad principes ſolos retraheretur. Accedit, quod ſi civitas una cum Rep, interiret, fruſtra proponeretur quæſtio th. præced. allata. Cum enim mors omnia ſolvat, quorſum opus foret dubitatione an ex pactis & actibus civitas mortua teneretur? Ex quibus omnibus apparet, ambigua Ariſtoteli verba plane alio ſenſu à quibuſdam accepta, quam ab ipſo fuere prolata. Quando enim

do enim quærit, quemadmodum eadem vel non eadem civitas eſſe dicatur. & quando reſpondet, id æſtimandum, ſpectando remp. non idem eſt ac ſi diceret: eadem manet civitas, quamdiu manet eadem Reip. forma, mutata forma civitas mutatur. Sed diſtinguit civitates à ſe invicem per Remp. ut ita ſenſus verborum iſte ſit: Civitatum inter ſeſe differentia ut ſc. hæc Oligarchia, illa Democratia appelletur) non ex diverſis hominibus aut diverſis locis, ſed è diverſis rebuſp. dependet. Arniſ. *reper. Polit. 1. c.* v. *Sect. 3. n. 10, 11. 12,* & Montec. *text. 14. 3. Polit.* Quod ſi maxime in priorem ſenſum rapias verba Philoſophi, non deeſt tamen quod excuſando ei ex Grotio afferamus, qui cum Ariſtotelis verba iſto ſenſu acciperet, quem à mente ejus alienum eſſe jam annotavimus, putat Ariſtotelem per civitatem hic intelligere relationem partium earum inter ſe quæ regunt & quæ reguntur, *de jure b. & p. l. 2. c. 9. n 8.* quam mutata forma mutari, & pereunte perire extra dubium eſt. Quod ſuo loco relinquimus.

LIII. Denique non alienum ab inſtituto noſtro fore exiſtimamus ſi paucula de jure quod competit civitati in corpus & bona ſingulorum civium ſubjiciamus. Quoniam vero tam late ſe diffundit hæc materia, ut prolixos aliorum commentarios meruerit, ſumma tantum ejus capita recenſebimus. Ac *primo* quidem civitas in caſu neceſſitatis invitum etiam civem retinere poteſt. De quo jure dictum nobis eſt th. 24. contra vero eum abalienare, à ſe abſcindere atque aliorum ditioni permittere videtur minime poſſe, nam qui in civitatem coeunt, ſocietatem quan-

 dam

dam contrahunt perpetuam & voto immortalem, à qua totum partes nequit excludere, cum neque ſint ſub toto, quemadmodum partes corporis naturalis ſub corpore, quæ uti ſine vita corporis ſubſiſtere non poſſunt, ita recte etiam in corporis uſum abſcinduntur. Grotius *de jur. b. p. l. 2. ſ. 6. n. 4. & 25. n. 3.* ubi cum Soto affirmat, civitatem non poſſe civem innocentem ſalvo jure naturæ pro ſalute ſua conſervanda in hoſtium manus tradere, quoniam civis iſte in naturali ſua libertate adhuc relictus nullius in ſe imperium agnoſcit. Cæterum qui ita diſſerunt, non videntur ſatis accurate rem definire. Primum enim non attendunt diſcrimen inter Reſpublicas heriles & vere civiles. In herilibus enim licere Domino ſubditum alienare, perinde ac ſervum aliquem, non eſt quod dubitemus. Secundo unuſquiſque civis ſaluti publicæ obſtrictus eſt vita & fortuna ſua, quod ſi itaque ſalus publica totius civitatis ita exigat, quid ni liceat civem alienæ tradere poteſtati, id quod pluribus diſputatum eſt ab Ampliſſimo Dn. Præſide *libr. de Finib. Imperii Germanici cap. 19.* *Secundo* jus competit civitati in civium bona ut ea pignori obligare atque ad communem ſalutem per leges cumprimis dirigere queant. *Tertio* in actiones: nulla enim eſt actio civis, quatenus eſt civis, quæ non ad ſocietatis uſum ſpectet, aut per conſequentiam ſpectare poſſit. Etenim omnes cives dum in unam ſocietatem conſpirant, unum quid eligere tenentur, ad quod omnes ſuas actiones conforment, & propter quod in illam ſocietatem convenerunt, id autem eſt ſalus publica.

LIII. Reſtat nunc ultimo loco, ut omiſſis, quæ de ma-

.. magnitudine, ſituque civitatis alij hoc loco ex *l. 7. Polit.* late ſed minus recte & inconvenienter tradunt, in viam redeamus ad finem *1. Polit. c. 2.* Vbi cum Ariſtoteles innuiſſet, appetitum à natura inditum nō ſufficere, ſed duce opus habere, ſtatim bona enumerat, quæ ad nos ex conſtitutione pulcherrimæ ſocietatis redundant, quæ huic argumento includi poſſunt: Quicunque lege & judicio hominum improbitatem coërcuit, is maximo eos affecit beneficio. At autor civilis ſocietatis E. Major porro probatur: Quicunque ex peſſimo animali optimum effecit, is maximo id affecit beneficio. At qui lege & judicio coërcuit &c. is fecit ex peſſimo optimum. Maj. eſt extra controverſiam. Min. probat. nam ad mala quævis ruebat hominum genus, ut omnia alia animalia malitia tantò facilius ſuperaret, quantò plura & perfectiora inſtrumenta à natura acceperat, quibus in contrarium uti poſſet, nim. facultatem ad prudentiam & virtutem, unde & malas artes invenire, & nomen virtutis aliquando venditare poterat: vel, quod eodem recidit, & idem Philoſopus in culcat. *7. Eth. 6.* quia in homine ineſt nocendi principium, i. e. ratio, per quam tamen non niſi facultates naturales intelligi manifeſtum eſt: Iam vero inſignem hunc abuſum compeſcit lex & judicium, quibus virtutes præcipiuntur, & vitia puniuntur. Minor primi noſtri ſyllogiſmi probatur. Quia lex & judicium in civitate locum inveniunt, propterea quod juſtitia, ut Ariſtot. ait, civile quid ſit. Erat quidem cum *jura natis quiſq; & uxoribus daret*, at hoc de iſtis quidem temporibus conceſſero, quibus paucitas humani generis, & inſignis ſim-

 plicitas

plicitas viam nondum ad ſcelera quævis patefecerat, quibuſve non tam virtutis exercitio, quam vitiorum ignoratione mortales felices erant. Nemo tamen inficias ibit, quin ad exercitium virtutum plurimum interſit, utrum homines in civitate, an in diſtinctis familijs & pagis etiam vivant. Adde quod juſtitia universalis, quæ vim ſuam in ſola civitate explicare poteſt, ſit perfectiſſima virtus *5. Ethic. 1. inf.* Quæcunque enim virtus non ſuo tantum poſſeſſori, ſed aliis etiam ſimul prodeſt, illa ſine dubio eſt optima. A. justitia univerſalis. E. Quod ſi tot tantaque bona affert civilis ſocietas, eam profecto non ad Ethnicum aliquem principem, aut Oratorem, ſed ad Deum Opt. Max. merito referimus; qui etiam, pro ingenio quidem populi, optimæ alicujus civitatis exemplar ingente Iudaica nobis exhibuit, ut adeo dubitare non liceat, quin juxta Ciceronem *Principi illi Deo, qui hunc mundum regit, coetus hominum jure ſociati accepti ſint & perquam grati.*

TANTUM EST

COROLLARIA.

I.

In omni bene conſtituta Republica maxime omnium habenda eſt ratio Civium Originariorum

II:

Non eſt è re bonæ & vere civilis Reipublicæ, ut optimam uxores dotem afferant maritis.

III.

Poſteri omnino tenentur ex conventionibus, quibus majores eorum ſe hujus aut illius poteſtati ſubjecerunt.

IV.

In Germanicis gentibus nunquam obtinuit plena Monarchia, quemadmodum nec hodie illa locum habet.

V.

Conſuetudo, qua mariti in aciem prodeuntes uxores ſuas ſecum circumducunt, eſt omni laude digniſſima.

VI.

Americani non fuerunt tam ſervili ingenio & natura præditi, ut hinc crudelitatis ſuæ excuſationem petere poſſint Hiſpani.

F I N I S.